

MESAJUL DE PESAH 5732

adresat de Eminența Sa d. șef rabin
dr. Moses Rosen credincioșilor
mozaici din Republica Socialistă România

Iubiți frați și surori

Cea dintâi dintre sărbătorile noastre, Pesah, are aceiași vîrstă ca însăși poporul și credința noastră. Pe mesele de Seder, desigur, an de an, actul de naștere al lui Israel. Bătrina Hagada glăsuiește către fiecare generație, aducîndu-i ocouri din îndepărtatele zări ale trecutului. Slovele ei îngalbenite de milenii prind iar grai, povestind despre cele dintîi suferințe, despre cele dintîi jertfe, despre cele dintîi împliniri.

Ce nume să dăm, oare, conținutului acestei cărții miraculoase, ale cărei file sînt acoperite de praful vremurilor de mult apuse, și care nu conțeneșă vestească, din primăvară în primăvară, mesajul plin de prospețime al libertății noastre? Nu e cumva o cronică, prin faptul că ne dezvăluie întâmplări pierdute în negura veacurilor? Prin cîntecul său de răsar din versetele ei, prin gîna nesfîrșită de sentimente înălțătoare ce e prima, nu este Hagada simfonia iudaismului? Cine ar putea pune la îndoială caracterul ei de rugă, rugă fierbinte de proslăviri către Acel care într-o nesfîrșită simfonie, „Lil שמורים ובעה” „noaptea a vegheii”, stă de veghe asupra acestor purtători ai cuvîntului Său? Nu e îndreptățit, oare, acel care definește Hagada ca un poem, poemul iedului cel fără de prihană, „Had Gadia”, pe care l-au pîndit deapururi ghearele și colții tuturor fiarelor din jungla istoriei și care, totuși, pînă la urmă le-a supraviețuit?

Cronică, simfonie, rugă, poem? Ma Niștana? Nu numai mezinul întreabă în această noapte învestimintată cu mania festivă și cu vîlul tainic al fanteziei. Ma Niștana e și expresia setei noastre de cunoaștere, care nu s-a potolit nicînd, a dorinței noasre nestăvilită de a ști prin ce se deosebește această cronică de toate celelalte, încit în locul izului arheologic sau muzeului, respiră mereu dintr-însa parfumul actualității? „Prin ce se deosebește” această simfonie de toate celelalte, încit accentele ei sînt în același timp suspîn și chiot de bucurie? Ruga aceasta, de ce o simțim că se înalță mai sus decît celelalte, pînă la scapul ceresc iar poemul acesta cum de pătrunde mai adînc în inimă decît celelalte?

Ma Niștana? Actul acesta de naștere, de ce e oare scris, de la prima literă, cu scrierile lui cu sînge? De ce folclorul nostru evocă în locul unei copilării ferice un început de lîtiner istoric plin de durere, amar ca și Maror „rădăcinile amare” ce se află pe masa de Seder? De ce pruncului ce intrăpează iudaismul, Moșe „nu-i e îngădui să se bucure de ocrotirea unei mame ferice, nu-i e luminat chipul de aureola blindetă și protecției materne ci, dimpotrivă, plînge necontenit, strigă de se cutremură bolta cerească, în loc să gungurească, strigă cu glas de prunc nevinovat și din strigătul său izbucnește un clocot de revoltă împotriva nedreptății, strigă dinăuntrul unui coșuleț zvîrlit în voia valurilor?

Ma Niștana? Un destin ciudat, una din marile enigme ale istoriei noastre; iată sinteza Hagadei. Pentru ce atîtea suferințe, atîta luptă, atîtea minuni?

Dacă vreți să înțelegeți destinul, să dezlegați enigma, recitiți cele dintîi cuvînte ale Hagadei: „כל דכפין יתי ויכול” „Toți cei flămînzii să vină să mînce” „In-însele veti găsi nu numai conținutul Hagadei, nu numai sensul Pesahului, ci însăși esența iudaismului.

Ne-am născut în grele chinuri, am străbătut un îndelungat calvar, încă de la primii pași pe care i-am făcut în arena istoriei ne-am socotit purtătorii unui mărget ideal „ממערס ויד הנה”. Nici un martiriu n-a izbutit să ne smulgă adîncă convingere că lumea aceasta, atît de bogată și binecuvîntată, nu este făcută pentru ca să fie a sclaviei. Primul său contact cu viața a fost strigăt, protest, revoltă, chemare. Iată a sclaviei. Nici un martiriu n-a izbutit să ne smulgă adîncă convingere că lumea aceasta, atît de bogată și binecuvîntată, nu este făcută pentru ca să fie a sclaviei. Primul său contact cu viața a fost strigăt, protest, revoltă, chemare. Iată a dreptății.

Iată deosebirea, iată explicația acestei istorii multimilenare, istorie care e într-una cîntec, rugă, poezie: istorie care, încă acum patru mii de ani, s-a vrut luptătoare, eroică, încrîncîndu-se într-o bătălie fără de încetare, pentru ca hrana tuturor oamenilor să fie asigurată, pentru ca Matza, azima binecuvîntată și a egalității în care nu despoșe nici un ferment de invidie sau ură, să se afle pe mesele tuturor. De la bun început, un prunc Moșe n-a zîmbit mulțumit cu o lume a jafului și a războaielor, a nedreptății și a sclaviei. Primul său contact cu viața a fost strigăt, protest, revoltă, chemare. Iată a dreptății.

Noaptea de Pesah ne cheamă, deci, la înfăptuirea acestei lozinci a dreptății între oameni și noroade, la sfărîmarea tuturor cătușelor, tuturor formelor de robie, la împlinirea minunatului vis mesianic cînd toți oamenii vor „בני חורין” „Fii ai libertății”.

De aceea Hagada nu evocă numai trecutul jertfel „קרבן פסח” ci și viitorul speranțelor „פסח לעתיד”. Ea nu narează numai despre cruzimea tiranilor, ci și despre oaspetele cel scump, Eliahu-Profețul, care va vesti era fericii umane. Din cîntecul ei răsăr nu numai gemetele mucenicilor, ci și „imnul cel nou” al izbăvirii întregii umanități. Versetele ei înalță nu numai rugă pentru sufletele aceloră căzuți jertfă războaielor și împilării, ci în același timp ne aduc mesajul zorilor care mijesc la orizont.

Continuare în pag. V-a

DESTINUL OMENIRII E ÎN BALANȚĂ

Cuvîntare rostită de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen la plenara Comitetului Național pentru Apărarea Păcii

În ziua de 3 martie a.c. a avut loc plenara Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din Republica Socialistă România.

În cadrul dezbaterilor pe marginea dării de seamă pe anul 1971 și a proiectului de plan pe anul în curs a luat cuvîntul Eminența Sa d. Șef rabin dr. MOSES ROSEN. Publicăm mai jos fragmente din cuvîntarea rostită.

Dumnezeu pe acest pămînt. Fiecare om e dator să facă binele, să răspîndească dragostea așa precum le întrușchează Creatorul.

S-au schimbat vremurile. Astăzi „locuitorii” nici nu mai tac, nici nu mai iau drumul exterminării. Ei își strigă protestul împotriva tuturor aceloră care ar voi ca cmenirea să devină iarăși o junglă în care cei mari să-i înghită pe cei mici, ei se opun cu succes aceloră care ar voi să mine umanitatea spre un Auschwitz atomic pe scară mondială.

Spunea cineva azi, de la această tribună, că pe acest pămînt s-au îngămădit atîtea unelle de distrugere încit declanșarea lor ar aduce prăpădul globului terestru. E adevărat. Tot atît de adevărat e însă faptul că, pe de altă parte, s-au îngămădit pe aceeași Terra atîta voință de luptă împotriva legii celui mai tare, atîta dor de libertate, independență și suveranitate a tuturor popoarelor, atîta conștiință umană concentrată în stare de alarmă, încit ceea ce s-a întîmplat nu se mai poate repeta.

Federația Comunităților Evreiești Mozaice aduce prin glasul meu un călduros salut luptătorilor pentru pace din această țară și se alătură, în întreaga ei activitate, strădaniilor întregului popor pentru promovarea nobilului ideal al păcii.

Nu vrem să vă răpim timpul cu o dare de seamă asupra modestei noastre contribuții pe acest tărîm. Putem doar spune că în predicile din sinagogile noastre, în coloanele revistei noastre, în paginile celorlate publicații ce le edităm, în luările de cuvînt la diferite reuniuni internaționale, în toate manifestările comunităților noastre, găsim prilejul de a consacra propovăduri luptei pentru pace locul de cinste ce-l merită.

Am cinstea de a mă număra printre acei care, acum 23 de ani, am semnat actul de întemeiere în țara noastră a acestei mărețe mișcări a partizanilor păcii. Cînd primim înapoi spre această perioadă, ne putem da seama de covîșitoarea importanță ce a avut-o și o are în salvarea omenirii din primejdia alunecării în prăpastia unui nou război.

Aseară am vizionat piesa „Vicarul” la unul din teatrele bucureștene. Acum, mă aflu la această tribună și nu mă pot reține de a evoca aceste două momente, spre a găsi întreaga semnificație a drumului parcurs în ultimul sfert de veac. Drama lui Hochhuth e aceea a unui preot catolic care ia drumul Auschwitz-ului, în mod voluntar, pentru că „locuitorul” lui Dumnezeu tace în fața dezlănțuirii de orori împotriva a milioane de evrei și de aceea vrea el, preotul, să fie „locuitorul” lui Dumnezeu în mijlocul victimelor, să suporte întregul calvar alături de ei, pentru ca astfel să reabiliteze ceea ce a fost pîngărit: noțiunea de „locuitor” de „vicar” al lui Dumnezeu.

Ne aflăm aici, în această sală, în mijlocul vostru, soli ai păcii, ne aflăm aici, reprezentanți ai cultelor. După concepția noastră, fiecare om e un „locuitor” al lui

În minunată învățătură talmudică evocă înaintea fiecărui om imaginea unei uriașe balanțe a destinului umanității întregi. Pe unul din talerele ei se află tot ceea ce e frumos, tot ceea ce e creator, orice firicel de iarbă care se înfiripă, orice suris de copil, toate gândurile nobile, toate simfămintele generoase, toate faptele bune. Pe celălalt taler se află toate nelegiuirile, tot răul, tot ceea ce e urit în viață, fiecare picătură de sînge, fiecare lacrimă vărsată. „Prin fapta ta, omule — grăiește învățătura — poți inclina această balanță, hotărînd astfel nu numai propria soartă, ci și aceea a întregii omeniri”.

Am această imagine înaintea mea cînd privesc spre cele două „îngămădări” din ultimul sfert de veac. Dacă e adevărat că pe unul din talere se află unellele morții atomice, nu e mai puțin adevărat că celălalt taler, acel pe care se află forțele păcii, ale vieții, se apleacă din ce în ce mai greu în favoarea viitorului omenilor.

Iată deosebirea dintre vremurile de tristă amintire în care s-a consumat drama „Vicarul” și cele pe care le trăim.

Iată pentru ce cauza păcii va învinge.

Federația Comunităților Evreiești Mozaice din Republica Socialistă România exprimă profunde condoleanțe Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen la încetarea din viață a surorii domniei sale

BRAHA — BETY dr. GOTTLIEB

soția Șei-rabinului Scoției, dr. Wolf Gottlieb

Înmormîntarea a avut loc în ziua de 8 martie 1972 (22 Adar 5732) la cimitirul Sanhedria din Ierusalim.

Fie ca veneratul nostru păstor spiritual să afle mîngiere în munca sfîntă pe care o desfășoară pe tărîmul Torei și al binelui obștesc.

Fi adresăm din suflet tradiționala noastră rugă de consolare:

המנוח ינהם איתך בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

Fie ca Atotputernicul să-i trimeată mîngiere întru toți cei îndoliați după Sion și Ierusalim.

Vas ritual pentru
serile de Seder

Poezii Hagadei

Simplă și mișcătoare este povestirea Hagadei de Pesah. Cîntecele ei pline de zureri și speranțe, savantele ei tălmăciri, imnurile ei de slavă, sînt tot atîtea monumente de înțelepciune și umană gândire. Slovele ei au fost rostite pentru prima oară cu mii de ani în urmă, răspîndind cu însuflețire dragoste în Dumnezeu și în om.

Mari creatori au încercat să imite limba și timbrul povestirilor talmudice. Dar după cum sublimul poeziei biblice a rămas inegalabil pînă în zilele noastre, tot așa a rămas și inspirația proprie acestor minunate povestiri, unică în felul ei.

Hagada pascală a existat, ca atare, în timpul celui de al II-lea Templu. Cărțile care și-au primit consacarea în ritualul religios evreiesc din acele vremuri, și Hagada, a fost una dintre primele, nu prea au mai lăsat loc liber generațiilor ulterioare pentru completări și adăugiri. Spiritul creator al poezilor din antichitate și din evul mediu nu s-a lăsat însă influențat de această rigiditate a cărților vechi.

Dezvoltată este creația poetică ebraică a evului mediu și ea se axează în mare parte pe subiecte sinagogale. Cărțile de rugăciune au fost completate în fiecare generație cu noi și noi rugă, ode și imnuri religioase; unele și-au primit consacarea în ritualul sărbătorilor, altele au fost sortite uitării sau istoriei biblice. De aproape trei secole, sute de cercetători cu trei-zeci bibliotecile, fără să poată nici pe departe epuiza tot ceea ce a rămas în urma acestei prodigioase activități creatoare. Profesorul Israel Davidsohn a publicat la începutul secolului un catalog care conține doar titlurile acestor poezii sinagogale, ajungînd să și încheie lucrarea abia după al patrulea volum în folio (lucrarea numără în total 4.500 pagini) fără a putea considera completă.

Și Hagada a suferit schimbări după ce forma ei a fost fixată definitiv în primele secole ale erei noastre. Textului original

păstrat cu sfințenie de atunci și pînă azi i-au fost adăugate cîteva poezii, ele constituind un fel de epilog alegoric la povestirea Seder-ului.

La început, Sederul se încheia odată cu golierea celui de al IV-lea pahar de vin, după citirea psalmilor festivi cunoscuți sub numele de „Halel”. De aici încolo o serie de poezioare vin să schimbe atmosfera solemnă a odelor și savantelor comentarii într-una veselă, zglobie, menită să încheie într-o tonalitate de exuberantă voioșie festivitatea Sederului.

Primul care și-a dat contribuția la programul serii pascale cu două frumoase poeme este misteriosul bard al sinagogilor Elazar Hakalir. Nimic nu se știe despre viața lui, nici măcar nu i-a fost fixat în timp locul în istoria literaturii. Savații secolului al XII-lea îl considerau tanai, ca unul ce a viețuit cel trziu în primul secol al erei noastre. Ceea ce știm despre el este că a fost un virtuos al limbii și un poet extrem de productiv. Din cîntecele sale sinagogale, foarte multe au fost primite în Machzorim (cărți de rugăciune festive) de sărbători, fiind rostite și astăzi în sinagogile noastre. Savații cred că Elazar Hakalir a trăit prin secolul al VII-lea, probabil în Italia, dar aceste date sînt bazate pe simple prezumții. Cele două poeme, din care se citește cîte una în fiecare seară de Seder, sînt ode care preamăresc minunile săvîrșite de Dumnezeu întru salvarea celor asupriți. De fapt a acestea, împreună cu imnul care le urmează, mai aparțin Sederului propriu-zis. Sederul se încheie formal cu o poezioară a lui Rabi Josef Bonjils (Tov-Elem) care trăise în Limoges, Franța, în secolul al XVI-lea. Bonjils este un cărturar cu mare renume, cunoscut mai ales pentru lucrările lui de exegeză biblică, care sînt pînă în ziua de azi foarte apreciate.

De aici încolo, cuvîntul este dat celui mai mare poet al istoriei: poporului. Ultimele trei poezii cu care se încheie Sederul sînt creații populare pure, care ne cuceresc prin mișcătoarea lor năvitate.

Prima, care începe cu cuvintele „Adir

lui” (puternic este El) îl imploră pe Dumnezeu — atribuindu-i cu o remarcabilă dărnicie 22 de epiteie — să-și reclădească Templul cit de curînd. Poezia apare pentru prima oară într-un Machzor din Avignon de unde — nu se știe datorită cărui fapt — este preluată de toate celelalte Hagadot. Poezia a fost în scurt timp înestrată cu o melodie specială, cunoscută și cîntată pînă în ziua de azi. În scurt timp apare și o traducere germană (textul arhaic german este și el cunoscut) care este și ea introdusă în Hagada medievală. Este singurul caz în care un text neebraic este inclus în ceremonialul vreunei sărbători. Mai mult decît atît: traducerea a devenit atît de răspîndită încît ea era cîntată chiar și de evreii spanioli — deși aceștia nu cunoșteau limba germană. E interesant că textul traducerii apare pentru prima oară tocmai într-o Hagada tipărită la Amsterdam, în 1612.

Ultimele două poezii sînt cîntate pentru copii. „Echad mi iodea” (cine știe una) este un cîntec didactic, bazat pe simbolurile numerice. Evul mediu cunoaște acest sistem de instruire de timpuriu. Primul care l-a folosit pare a fi fost Eucherius, episcop de Lyon, care în a sa: „Formulae spiritualis intelligentiae” urcă în simbolica reprezentare a numeralelor, cu unele omisiuni, de la 1 la 1000. Asta se întîmplă pe la 450 e.n. Cîntecul nostru o duce numai pînă la 13 și apare pentru prima oară în secolul al XVI-lea în Germania. Autorul e necunoscut.

Had Gadia” este ultimul capitol al seriei de Seder. Poeziara este scrisă în limba aramee — nu se știe de ce — și apare în Germania în secolul al XV-lea. Evreii spanioli nu l-au primit în Hagada lor. În jurul acestei poezioare s-au dus dispute lungi și furtivoase; într-adevăr e greu de înțeles scopul cu care a fost introdus în Hagada. Comentarii cabaliști îi atribuie fel de fel de înțelesuri alegorice moralizatoare. Tema este însă populară și are multe echivalente în folclorul popoarelor europene.

Cert este de asemenea că finalul lui Had Gadia — ideea intervenției decisive a divinității în nesfîrșitul conflict al forțelor lumesti — cadrează perfect cu linia fundamentală a povestirilor Hagadei și o ilustrează simplu și extrem de elocvent.

NOI PUNCTE TURISTICE

Bacăul, cu împrejurimile sale, cu frumusețile naturale și cu cele create de mina omului în ultimii ani pe Valea Trotușului, Bistriței și Tazlăului, cu monumentele naturale și istorice atrage an de an un număr tot mai mare de turiști din țară și de peste hotare. Pentru a crea vizitatorilor condiții tot mai bune de odihnă și agrement, în județul Bacău au fost construite hoteluri, campinguri, hanuri turistice și numeroase unități de alimentație publică. În prezent se află în plină construcție un nou hotel turistic la Slănic Moldova.

Pe șoseaua ce duce de la Bacău la Brașov, pe un deal de unde se poate admira întreaga panoramă a orașului de la vîrsarea Bistriței, se înalță un modern complex turistic cu restaurant, braserie, terasă, camere confortabile pentru cazare. Un complex asemănător va fi înălțat pe Valea Uzului, la poalele Ciucului, prevăzut și cu o bază sportivă și un bazin de înot. La Slănic Moldova va fi construit, lângă actuala pîrtie de schi, un motel, iar la Răcăciuni și Lespezi vor fi înălțate hanuri turistice.

NOI MARCI DE OȚELURI

Specialiștii Combinatului siderurgic din Hunedoara au asimilat două mărci noi de oțeluri, destinate fabricării țevilor pentru cazanle termice de mare capacitate. S-au elaborat de asemenea primele cantități de metal dintr-o nouă marcă de oțel înalt aliat. Continuă, totodată, acțiunea de elaborare a oțelului necesar fabricării unor piese pentru autoturismele „Dacia 1300”.

TIPOGRAFIE NOUA LA BOTOȘANI

O nouă tipografie a fost inaugurată la Botoșani. Ea este înzestrată cu utilaje moderne, cu o rotativă care poate tipări un ziar în patru culori și 16 pagini, secții de stereotipie, paginație, zetărie, mașini plane, mașini de matrițat, precum și un corp administrativ.

COLABORARE INTER-UNIVERSITARĂ

La New York a avut loc inaugurarea cursului de istorie a civilizației românești, organizat în cadrul catedrei „Nicolae Iorga”, recent creată printr-un acord între universitatea București și universitatea Columbia. Șeful departamentului de istorie al universității Columbia a rostit un cuvînt introductiv, prezentînd pe primul titular al acestei catedre, prof. dr. docent Constantin C. Giurescu. A urmat prelegerea inaugurală intitulată „Din istoria relațiilor culturale româno-americane”.

Prelegerea s-a bucurat de o caldă apreciere din partea numerosului public aflat în sală.

POVESTIRI

de ELIE WIESEL

Aceasta este povestea unui ghetou care a încetat de a mai exista, și a unui șames care și-a pierdut mințile.

Avea obiceiul să se repeadă în toate diminețile la sinagogă, unde se urca pe amvon și striga mai întii cu mîndrie, apoi cu minie:

— Am venit să-ți vestesc, Atotputernice, că sîntem aici!

S-a întîmplat primul masacu, urmat de multe altele. Șamesul a scăpat totdeauna din ele nevătămat, și mereu da fuga la sinagogă ca să lovească cu pumnul în pupitru țîpînd:

— Vezi, Doamne, mai sîntem aici!

După ultimul masacu, în sinagoga pustie nu se mai afla decît el. Ultimul evreu în viață se urcă pe amvon ultima oară, fixă cu privirea stinsă altarul și murmură cu o nespusă blîndețe:

— Vezi? Eu sînt încă aici.

Se opri apoi o clipă, înainte de a continua cu glas răgușit și trist:

— Dar Tu, Tu unde ești?

I se spunea nebulun, nebulun ghetoului. Înfometății îi dădea un colț de piine, cîteva coji de cartofi. El le lua și se distra cu ele. Cit privește ucigașii, ei îl cruțau. Convoaiele nu încetau, dar nebulun nu făcea parte din ele. Oamenii îl întrebau:

— Cum te descurci că scapi de razii?

— Mă protejează un om de vază.

— Cine?

— Conducătorul ghetoului. M-am dus în vizită la el. I-am spus: nici o comunitate nu poate supraviețui fără nebulun ei; dacă mă uci-deți sau dacă mă predați morții, o să-mi iei locul. D-ta vei fi eu.

Apoi argumentul nu mai avu succes, căci n-a mai existat comunitate.

Mari amatori de umor macabru, naziștii informară pe locuitorii ghetoului că zece ostatici vor fi spinzurați drept pedeapsă pentru că evreii i-au executat pe fiii lui Haman cu două mii de ani înainte, în regatul Ahașveruș, așa cum scrie în cartea Esterei. Printre ostatici, purtînd toți numele de Mordehai, ca și unchiul Esterei, se afla un nenorocit, sacagiul de felul lui. Fu singurul care se duse la spinzurațoare rîzînd, rîzînd în hohote.

— Ai înnebunit?

— Ce-ți trece prin cap? Nici gînd de așa ceva! Răspune el, izbucnînd într-un hohot de ris.

— Nu ți-e teamă să mori?

— Cum de nu!

— Atunci de ce rizi?

— Una n-are nimic de-a face cu alta.

Iar călăilor le explică:

— Azi sînt Mordehai, sacagiul. Dar miine? Miine voi fi Mordehai-martirul, Mordehai-sfîntul și pe asta n-o să-l spinzurați niciodată.

Și ridea, ridea fără lacrimi.

Socotînd că suferința omenească a devenit insuportabilă, un rabin se înalță la cer și se duse să bată la ușa lui Mesia.

— De ce zăbovești? îl întrebă el. Nu știi că oamenii te așteaptă?

— Nu pe mine mă așteaptă, răspunse Mesia. Unii așteaptă sănătate, bogăție. Alții seninătate sau cunoaștere. Sau pacea în cămin, fîcîre. Nu, nu pe mine mă așteaptă.

Se spune că atunci rabinul și-a pierdut răbdarea și a exclamat:

— Fie! Dacă n-ai decît un singur chip, să rămînă neștiut de nimeni! Dacă nu-i poți ajuta pe oameni, pe toți oamenii, să-și rezolve problemele, toate problemele, chiar și cele mai anodine, rămii unde ești, cum ești. Dacă n-ai aflat pînă acum că tu ești bucata de piine pentru cel căruia îi e foame, kadiș-ul pentru bătrînul lipsit de urmași, somnul pentru cel pe care îl înspăimîntă noaptea, dacă n-ai înțeles încă toate astea, dacă n-ai înțeles pînă acum că orice așteptare este așteptarea ta, atunci e adevărat: nu pe tine te așteaptă oamenii.

Rabinul cobori pe pămînt, își chemă învățaceii și, îndemnîndu-i să nu-și piardă speranțele rosti:

— Acum începe adevărata așteptare.

Un om drept veni la Sodoma, hotărît să-i scape pe locuitorii de păcat și de urgie. Zi și noapte străbătu străzile și piețele predicînd împotriva cupidității și furtului, minciunii și nepăsării. La început, lumea îl asculta zîmbînd ironic. Apoi nu-l mai asculta: nu mai înveselea pe nimeni. Ucigașii omorau, chibzuții tăceau, ca și cum n-ar fi existat nici un om drept printre ei. În cele din urmă un copil, din milă față de propovăduitorul nenorocos, se apropie de el zîcîndu-i:

— Sărmane străin! Strigi, te dăruiești cu trup și suflet ca să-i faci pe oameni să înțeleagă, dar nu vezi că totu-i în zadar?

— Ba da, vîd, răspunse omul cel drept.

— Atunci pentru ce continui?

— Am să-ți spun pentru ce. La început credeam că-i voi putea schimba pe oameni. Azi știu că nu voi izbuti. Dacă strig astăzi, dacă strig în gura mare, o fac pentru ca oamenii să nu ajungă să mă schimbe ei pe mine.

RITUALUL ZILELOR DE PESAH

În Israel, Pesah ține de la 15 la 21 Nisan inclusiv, iar în Diaspora cu o zi în plus, primele și ultimele două zile fiind considerate sărbătoare, iar cele de la mijloc *Hol Hamoed*. De altfel, întreaga lună Nisan are în sine ceva sărbătoresc, amintind și alte evenimente importante, ca ridicarea tabernaculului în deșert și sacrificiile aduse la inaugurarea de cei 12 șefi de triburi. Iată de ce manifestările de doliu sînt suprimate în luna Nisan.

Pregătirile de Pesah încep cu mult înainte. O veche tradiție cere ca treizeci de zile înaintea fiecărei sărbători să se înceapă a se studia prescripțiile legate de această sărbătoare și a se da explicații în legătură cu ea. Această îndatorire se impune cu atât mai mult pentru Pesah, avînd în vedere cît de complexe și cît de multe sînt prescripțiile care îl privesc.

Imediat după Purim, gospodina începe curățenia mare, pentru a îndepărta treptat *hameț*-ul din casă. „Timp de șapte zile nici o dospitură nu se va găsi în casele voastre, căci cine va mîncă dospit, suflul lui se va stîrpi din Israel”. (Exodul 12.15). Este vorba de o triplă interdicție de a consuma, de a folosi și de a poseda dospitură cît timp ține sărbătoarea, adică, după tradiția orală orice produs provenit din cele cinci sorturi de cereale — grâu, orz, alac, seacă, ovăz — care sub influența fermenților, sub acțiunea căldurii și umidității suferă procesul chimic al fermentației. Nu este de ajuns să goliți treptat bufețele de proviziile de făină, făină și biscuți. Gospodina face totodată curățenia generală a casei. Parchetele sînt frecate și ceruite, covoarele bătute, sertarele puse în ordine. Iar îmbrăcămintea e scuturată, buzunarele întoarse pe dos.

Abținîndu-se de la *hameț* în timpul Pesah-ului, ceea ce denotă puterea sa de stăpînire, credincioșii își afirmă credința în Dumnezeu atotputernic.

AJUNUL PESAH-ULUI

În seara de 14 Nisan, la căderea nopții, capul familiei începe căutarea *hameț*-ului, (*Bedica*). Ceremonia începe printr-o binecuvîntare. La lumina unei lumînări, dotat cu o pană pentru a strînge pe o cârpă întinsă pe o lingură de lemn firimiturile ce eventual au mai rămas în cițe un ungher, credinciosul, urmat de toată familia, care pășește în urma lui, parcurge toate încăperile locuinței. Dar cum timp de săptămîni aceasta a fost curățată în modul cel mai minuțios, îl riscă a fi pronunțat o *beraha levatala*, „o binecuvîntare nemotivată”. De aceea stăpîna casei a avut grijă să pună dinainte cîteva firimituri, ceea ce provoacă observații glumețe privind felul cum a făcut curățenie. *Bedica* se încheie printr-o declarație „de anulare”, *bitul hameț*, redactată în limba arameică: „Toată dospitura și *hameț*ul ce se mai află în posesia mea, pe care nu le-am văzut și nu le-am îndepărtat, sînt fie considerate nule, asemenea pulberii pămîntului”. Această declarație nu privește *hameț*ul rezervat pentru masa din seara acelei zile și dimineața următoare. Alimentațiile pentru aceste două mese sînt păstrate cu grijă într-un loc închis, spre a se evita împrăștierea firimiturilor. Declarația va fi repetată ziua următoare, la ora 10,30 dimineața, după *biur hameț* cînd are loc arderea ultimelor rămășițe de „produse fermentate”. Acum formula suferă o mică modificare: „...fie că le-am văzut sau nu, fie că le-am distrus sau nu...”

În ziua de 14 Nisan, consumarea *hameț*-ului este permisă doar în prima treime a zilei, adică patru ore după răsăritul soarelui. În acest an 29 martie pînă la ora 9,30 dimineața.

De cîteva zile, rafturile golite de vechiul lor conținut, au fost umplute cu alimente noi, care dau acestei sărbători o fizionomie gastronomică aparte: pachete de *mațot*, purtînd sigiliul unei autorități rabbinice care atestă că fabricarea a decurs cu respectarea prescripțiilor religioase: pungi cu făină de azimă, cartofi, sticle cu vin cu etichete care atestă că nici un ferment nu a pătruns în ele... Vesela de fiecare zi a dispărut și ea. Serviciul noi, scoase din lăzi și dăltapuri care le-au adăpostit timp de 12 luni, i-au luat locul. Crațetele și tacimurile au fost și ele înlocuite, afară de cazul că cele de care ne servim în cursul anului au devenit utilizabile prin procedeul *hagala* sau *libun*, după ce timp de 24 ore au stat neîntrebuintate.

Se obișnuiește ca în fiecare familie primul născut să poastească de erev Pesah. Dacă e minor, tatăl poastește în locul lui. De această îndatorire este dispensat acela

care participă la o *Seudaț mițva*, masă în cinstea unei ceremonii religioase, ca circumcizia sau răsucupărarea primului născut. Iată de ce rabinul obștei are grijă să termine în această dimineață studiul unui tratat al Talmudului, care de asemenea este un prilej pentru o astfel de *seuda*.

La prînz, pe masa pusă cu vesela de Pesah, nu se servește plîne, dar nici *mațot*. Ele vor fi consumate, cu solemnitatea adecvată, de abia seara, la *Seder*. Orele care urmează sînt rezervate ultimelor pregătiri culinare și aranjării plătoului de *Seder*. Cei mai pioși folosesc aceste ore pentru a fabrica singuri *mațot* pentru cele două seri de *Seder*, pentru care grîul a fost păstrat în mod special, chiar de la secerșii, în timp ce în celelalte cazuri, supravegherea nu începe decît la moară.

SEDERUL

Seara, la înapoierea de la sinagogă, comeseții găsesc masa pusă cu fast și potrivit ritualului. La mijloc se află plătoul de *Seder*, care are în fiecare din cele trei despărțituri o bucată de *mațot*, acoperită cu un servet: piine a suferinței, simbolul aservirii, ea evocă și plecarea precipitată spre libertate, care nu a dat „alutului timp să fermenteze”. Alături se află micile vase cu conținut simbolic: e *Karpas* — în față verdeață, pătrunjel; la stînga apă sărată cu oțet; pe planul doi se află *maror*, lăptucă și hrean, ierburi amare ca amărăciunea vieții evreilor în Mitraim. La stînga, *haroset*, o pastă din mere, migdale, scortșoară și vin roșu, sugerînd argila cărămizilor ce au fost lucrate în sclavie. În fine, *zeroa*, un os cu carne friptă pe jăratec evocă mielul paschal de altă dată, iar un o răscopt e menit să amintească și în acest ceas sărbătoresc distrugerea templului din Ierusalim.

În cursul ceremoniei, fiecare comesean e ținut să golească paharul de patru ori, ca expresie a fericii și a recunoștinței față de Dumnezeu. Căci cele patru cupe, *arba kosot*, corespund celor patru ipostaze ale prezenței divine în cele patru etape ale eliberării: „Am să vă scot; ... Am să vă izbăvesc de munca grea; ... Am să vă mîntuiesc; ... Am să vă primesc să-mi fiți popor” (Exodul 6,6). În fața stăpînului casei, o a doua cupă va fi umplută în cinstea profetului Eli, viitorul prevestitor al mîntuirii finale, așteptat în seara aceasta în toate casele unde se serbează *Seder*-ul.

La căderea nopții, ceremonia începe și se desfășoară conform ritualului. Se vede ca *Hagada* s-a început cu un poem rezumativ: *Kadeș urehat*... După *Kiduş* se golește primul pahar. Comeseții stau la masa de *Seder* în poziție înclinată pe partea stîngă, așa cum făceau în anticuitate oamenii liberi. Amfitrionul se spală pe mîni, apoi mîind *Karpas*, adică o bucăciță de cartof cu puțîn pătrunjel în apă sărată, binecuvîntează pe „Cel ce a creat fructele pămîntului” și, după ce gustă din *Karpas*, îl împarte tuturor comeseilor. De asemenea împarte azima din mijloc, păstrînd cea mai mare parte pentru *afikomen*, „desertul deserturilor”. Apoi, ridicînd plătoul de *Seder*, anunță: „Iată piinea suferinței pe care străbunii noștri au mîncat-o în Mitraim. Oricui îi e foame, să vină să mînce, oricine se află strimtorat, să vină să sărbătorească *Pesah*-ul cu noi!” Rugăciunea continuă cu evocarea năzuințelor spre libertate. E umplut apoi cel de al doilea pahar. E rîndul copilului, a cărui curiozitate față de un ritual atît de deosebit de ceea ce vede de obicei, a fost trezit. De altfel el e centrul ceremoniei, lui îi adresează Tora această povestire (*Maghid*): „Ii vei povesti fiului tău și îi vei spune: Acestea-s pentru cele ce a făcut

Dumnezeu cu mine, cînd am ieșit din Mitraim” (Exodul 13,8). Copilul (sau cel mai tînăr dintre comeseii) pune părintelui cele patru întrebări: Prin ce se deosebesc (ma niștana) această noapte de toate celelalte nopți ale anului? De ce nu se mîncă decît *mațot* și nu piine? De ce numai ierburi amare? De ce se moaie de două ori? De ce se mîncă sprijinit în cot? Iar tatăl răspunde în limba iudea tradițională, adăugînd și unele explicații: Paragrafele urmează în succesiune logică, versetele biblice alternează cu povestirile și comentariile Mișnei, cu Midraș; evocarea *Seder*-ului de la Bnei Brak; episodul cu cei patru fiți: înțeleptul, rătăciosul, cel sîrac cu duh și cel care nu știe să întrebe; descrierea sclaviei din Mitraim; muncile grele, apoi cele zece plăgi, care sînt enumerate vîrsînd din zece picături de vin; obligația de a explica cele trei *mițvot* de Pesah și anume a mielului, a azimei și a ierburilor amare; proslăvirile cuprinse în poemul *Daenu* și *Halel*; în sfîrșit, golirea celui de al doilea pahar. După spălarea rituală a mînilor urmează binecuvîntarea *hamotsi* și Al Achilat Matza și consumarea bucății de *mațot*; muind lăptuca în *haroset* se proslăvește „Acel care ne-a poruncit să mîncăm ierburi amare” și se repetă vechiul procedeu al lui Hillel” în amintirea templului” mîncînd un pic de hrean ras, servit între două bucăți de *mațot*. Urmează masa propriu-zisă.

Oricare ar fi menu-ul, masa se încheie cu o parte din cea de a doua bucată de *mațot*, păstrată de la începutul ceremoniei, care a fost ascunsă și trebuie găsită și împărțită între participanți. Copiii, cu complicitatea binevoitoare a adulților s-au străduit să pună mîna pe ea, pentru ca să o dea în schimbul promisiunii unui cadou.

După umplerea celui de al treilea pahar, se continuă cu a doua parte a *Seder*-ului. După rostirea rugii de încheiere a mesei și golirea celui de al treilea pahar, se deschide ușa — semn de încredere în Dumnezeu și o invitație profetului Eliahu de a-și face apariția. Se recită psalmii 116, 118. Și în timp ce copiii luptă cu somnul, sărbătoarea se încheie cu cîntările *Adir Hu, Ki lo naye; Ehad mi Iodea, Had Gadia*.

Exact în același fel decurge și *Seder*-ul din seara următoare.

RUGĂCIUNEA PENTRU ROUA

Dimineața, credincioșii se duc la sinagogă, unde se oficiază serviciul divin de sărbătoare.

În cea de a doua binecuvîntare a rugăciunii *Semone Esre*, formula „care faci să sufle vîntul și să cadă ploaie...” care a fost intercalată în timpul lunilor de iarnă, anotimp ploios în Ereț Israel, este înlocuită vara de către sefarzi prin „care faci să cadă roua...”, în timp ce aschenazii o suprimă cu totul. În loc de *Tefilat gheșem de Semini ațeret*, în *musaf*-ul primei zile de Pesah se introduce în ritul aschenaz rugăciunea pentru roua *Tefilat tal*, îmbogățită cu *piutim* ale lui Eleazar Ha-Kalir, unul dintre maeștrii poeziei sinagogale din evul mediu.

NUMĂRĂTOAREA OMERULUI

„Din ziua a doua a sărbătorii în care veți aduce snopul legănant, să numărați șapte săptămîni întregi adică 50 de zile și atunci să aduceți un nou dar de piine Domnului” (Lev. 23,15). Legat de acest verset biblic, în a doua seară de Pesah începe numărătura *Omerului* (*Sefirat Haomer*) continuată zi de zi, săptămîni de săptămîni. La sinagogă, după ce binecuvîntează pe „Cel care ne-a poruncit să numărăm omerul” rabinul, în picioare, proclamă: „Azi, e o zi în omer”, iar obștei repetă toate cuvintele sale. În seara a șaptea se va anunța: „Azi sînt șapte zile, adică o săptămîni de omer” și așa mai departe. Acel care nu asistă la oficierea publică, îndeplinește această prescripție la el acasă, de preferință îndată ce se ivesc pe cer primele stele. În acest fel se stabilește legătura între *Pesah* și *Șavuot*, între eliberarea fizică și eliberarea spirituală care i-a urmat, datorită dării și accepțării Torei.

HOL HAMOED

Zilele de 17—20 Nisan (anul acesta 1—4 aprilie) sînt semisărbători.

Aceleași particularități ca și ale *Sucoțului* marchează caracterul semifestiv al perioadei de *Hol Hamoed*. În fiecare dimineață se scot două *Sefer-Tora* pentru a citi, în prima un pasaj al Torei cu privire la Pesah, în fiecare zi altul, în timp ce din a doua se evocă sacrificiile din trecut, așa cum sînt descrise în Numerii 28,19—25. De *Șabat Hol Hamoed*, înainte de scoaterea Sifrei-Tora se recită Cîntarea Cîntărilor, *Meghila* primăverii, interpretată ca un poem de dragoste între Dumnezeu și obștei lui Israel. Haftara zilei relatează viziunea profetului despre osemintele uscate care se ridică deodată, readuse la viață de suflul divin. (Iehzekel 37,1—15).

ULTIMELE DOUA ZILE DE SĂRBĂTOARE

Episodul final din epopeea exodului este și tema serviciului liturgic din a șaptea zi a sărbătorii, reinviat din vechea narațiune din Tora. (Ex. 13,17). Din *Halel* au fost suprimate cîteva psalmi și anume cei care exaltă bucuria celor ieșiți la limanul larg al libertății. E și acest gest o expresie a umanismului religiei noastre: „Cum vor intona copiii miei cîntece de bucurie, spune Dumnezeu, cînd creaturi ale mele au pierit în mare?”. O restricție asemănătoare s-a adus și rugăciunii de *Halel* din dimineața de *Hol Hamoed*, pentru a nu li se atribui onoruri care au lipsit celor două zile de adevărată sărbătoare.

În ziua a opta *Haftara* este din profetul Ieșaiahu (Ie. 10,32; 12,6). După primele versete, care relatează înfrîngerea regelui Sancherib, care potrivit tradiției, s-a petrecut în prima noapte de Pesah, se desfășoară o frumoasă viziune mesianică. Apoi se oficiază Izkor, rugăciunea de pomnire a morților.

Seara, la terminarea sărbătorii, vesela specială de Pesah este împachetată în lăzi, unde se va odihni un an. Pe masă reapeare vesela obișnuită.

La sefarzi, sfîrșitul sărbătorii se face cu solemnitate. Este noaptea *Mimuna*. La întoarcerea dintr-o plimbare, camerele sînt presărate cu grîu, stropite cu lapte sau zer.

Începînd cu primul Șabat de după Pesah, în locul psalmilor se citește după masă un capitol din *Pirche Avot*, *Capitole* ale strămoșilor, (din Mișna), care conțin precepte morale ale Legii orale.

Viziunea profetului IEȘAIAHU

(Se citește în cea de-a opta zi de Pesah)

O ramură va porni din trunchiul lui Ișai și un rod va înflori din rădăcinile sale. Și se va odihni asupra lui Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al priceperii, duhul sfatului și al puterii, duhul științei și al temerii de Dumnezeu.

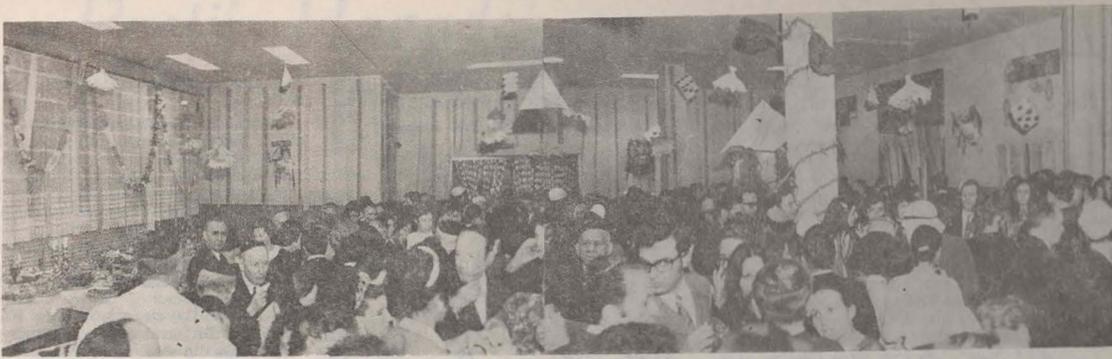
El va fi însușit de teama lui Dumnezeu și nu va judeca după ce vor zări ochii săi și nu va hotărî după ceea ce îi vor asculta urechile.

El va judeca cu dreptate pe cei săraci și umiliții și pe acest pămînt le va arăta drumul cel drept; el va lovi pămîntul cu biciul graiului său iar cu suflarea buzelor sale va nimici pe cel nelegiuit. Iar dreptatea va fi briul soldurilor sale și credința cîngătoarea coapselor sale.

Și va sălășlui laolaltă lupul cu oaia și tig rul se va odihni împreună cu iedul; vițelul, leul și leopardul vor trăi alături și un băiat tînăr îi va conduce pe toți. Și vaca cu ursul vor paște împreună și copiii lor vor fi la un loc, iar leul și boul se vor hrăni din același paie.

Sugaciul se va juca lîngă cuibul viperii și pruncul își va întinde mînuța în viziuna șarpelui.

Nici o făptură a răului, nici o distrugere nu va mai fi pe întregul meu munte sfînt, căci pămîntul umple-se-va de știința cu Dumnezeu precum apele acoperă marea.

Aspect de la sărbătorirea de Purim 5732 la restaurantul ritual al F. C. E. M.

Cronică (tardivă) de Purim

La prima vedere, nimic mai tardiv decât o cronică de Purim într-un număr de Pesah. Poporul a creat chiar un proverb spre a exprima noțiunea de desuet: „a grăgar nuh Pirâm...” Și totuși, dacă stăruim asupra felului cum a fost sărbătorit la noi Purim 5732 e pentru că faptul ni se pare relevant din mai multe puncte de vedere. În primul rând, el ilustrează în chipul cel mai convingător deplina libertate religioasă din țară, climat în care toți acei care doresc acest lucru își pot menține tradiția, obiceiurile. Purim 5732 a arătat, de asemenea, dragostea cu care obștea noastră cultivă tradiția religioasă și tot ce are legătură cu ea, precum și atașamentul enoriașilor față de obște.

...Iată atâtea fapte îmbucurătoare care se cer consemnate, fie chiar și într-o cronică tardivă.

Și acum, despre sărbătorirea propriuzisă. Ea a început, firește, în lăcașurile sfinte de rugăciune prin lectura cărții Esterei (Meghilat Ester). La templul coral din București lectura a fost făcută de către Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, atît în seara de 13 Adar cît și în dimineața zilei următoare. În prealabil, în săptămînile anterioare, Meghilat Ester a fost studiată în original la cursurile de Talmud Tora.

În seara zilei de Purim, Federația Comunităților Evreiești Mozaice a organizat o minunată sărbătorire tradițională, care s-a desfășurat în saloanele restaurantului ritual din strada Popa Soare. Au participat conducătorii obștei, cursanții de la Talmud Tora, cîntăreții etc.

Pentru această seară, restaurantul unde iau zilnic masa peste 700 coreligionari și-a schimbat înfățișarea. Miini îndeminatele au împodobit pereții cu figuri și imagini inspirate din paginile Cărții Esterei, contribuind și pe această cale la crearea ambianței corespunzătoare acestei sărbători.

Serbarea a deschis-o corul cursurilor de Talmud Tora dirijat de maestrul Haim Schwartzman. Acompaniat de orchestră, a executat admirabil cîntece închinare personajelor Meghilei și de cinstire a miracolului relatat în sururile străvechi.

A urmat alcușuirea Eminenței Sale despre semnificația și sensul actual al Purimului.

Colectivul Teatrului evreiesc de stat a prezentat un Purim-spil, dramatizare inspirată de Meghilat Ester. Autorul dramatizării, Israel Bercovici, a folosit cu mult simț artistic elementele tradiționale și folclorice, spre a înfățișa scenic personajele și situațiile descrise în Cartea Esterei. Actorii au realizat un spectacol cu adevărat sărbătoresc, mult gustat de întreaga asistență.

Așa cum a arătat în expunerea sa d. Șef rabin, Purim este sursa teatrului evreiesc iar actorul și cîntărețul evreu un urmaș al acelor Purimspilieri sau leitim care în evul mediu distrau în această

seară obștea, cîntînd sau interpretînd personajele Meghilei. Iată de ce Purim a devenit prin tradiție în obștea noastră și sărbătoarea teatrului evreiesc. În acest an, sărbătoarea a căpădat o strălucire aparte prin participarea unor remarcabili slujitori ai scenei, căreia i s-au dăruit pentru toată viața. Cu puterea binecuvîntată a harului lor artistic, ei au evocat momente din istoria teatrului evreiesc din România — teatru prestigios, de bogată tradiție, și în mod deosebit momentul Barașeum, iar luminos în anii de restriște ai războiului și fascismului.

Cu deosebire emoționantă a fost retrospectiva pe care maestrul N. Kanner, nestorul artei noastre scenice, a înfățișat-o cu vigoarea și tinerețea celor 83 de ani ai săi. Cîntece vesele și triste, melodii care au încîntat cîteva generații de spectatori au prins iar viață, făcînd să vibreze inimile și înpăieșjenind, discret, privirile. În atmosfera creată astfel nici un barometru n-ar fi putut indica unde era mai mare emoția — pe scenă sau în sală...

Din mîna maestrului N. Kanner această sărbătorească ștafetă artistică a fost preluată, succesiv, de compozitorii Elly Roman, Aurel Giroveanu, H. Mălineanu, Alexandru Mandi, Gicu Kofler, Haim Schwartzmann. Rînd pe rînd ei au trecut la pian spre a acompania pe cîntăreții de la T.E.S. care au interpretat melodii create de aceștia, printre care: „Cînd se lasă noaptea în Calea Văcărești”, „Ce-i al meu al meu rîmîne”, „Ce faci astăzi seară tu?”, „Și se duc ca vîntul”, „Unde e iluziile mele?” atîtea șlagăre care au făcut gloria teatrului Barașeum.

...Șlagăre vechi, șlagăre noi, deopotrivă de îndrăgite de public. De altfel, în cîntecul acestei serii, au fost prezentate cinci melodii pe textul unui cîntec inspirat de Cartea Esterei. A fost și acesta un dar emoționant oferit obștei de Purim 5732...

Clou-ul serii, cum se spune în limbajul criticii dramatice, l-a constituit N. Stroe. Vesnic tînarul, plin de vervă, admirabilul N. Stroe care „roagă să-i dați voie o clipă să vă înveselească, să glumească iar cu voi”... În acordurile acestui atît de îndrăgît și cunoscut semnal al bune dispoziții, N. Stroe și Rolanda Kamîn au urcat pe scenă spre a interpreta două scenele umoristice inspirate din folclorul evreiesc. După cum mult aplaudate au fost și cele două scenele inspirate din viața comunității noastre.

Bucuriilor spiritului i-au urmat delicioasele culinare, începînd cu Humân-taș și continuînd cu toate celelalte feluri rituale, pregătite cu trageră de inimă de către personalul restaurantului ritual. Pînă tîrziu după miezul nopții asistența a sărbătorit într-o atmosferă de voie bună și bucurie sărbătoarea de Purim 5732.

...Da, a fost cu adevărat „a freileh'n Pirâm”, un Purim vesel, după toate regulile tradiției.

NOI RABINI ÎN UNGARIA

Institutul rabinic superior din Budapesta a promovat recent doi noi rabini, în persoana absolvenților Landeszmänn Gyorgy și Berger Istvan. Timp de șase ani ei și-au făcut studiile cu profesorii prim-rabini Scheiber Sandor, dr. Salgo Laszlo, dr. Doman Erno, dr. Weisz David, dr. Schweitzer Jozsef, de la Institutul rabinic superior și cu dr. Szemere Bertalan, profesor la Universitatea de științe „Etvos Lorand” din Budapesta.

La încheierea cursurilor, candidații au susținut un examen scris în limba ebraică, precum și lucrările de diplomă. Landeszmänn Gyorgy și-a ales ca subiect „Docu-

mentele procesului intentat împotriva evreilor din Tiszaeszlar (sec. al XIX-lea)” iar Berger Istvan „Cuvinte ambivalente, cu înțeles pozitiv și negativ, în limba ebraică”.

Trecînd examenul cu succes Landeszmänn Gyorgy a fost repartizat prim-rabin al comunităților evreiești din orașele Kaposvar și Nagykanizsa iar Berger Istvan, director al bibliotecii și arhivei Institutului superior rabinic din Budapesta.

prof. L. Dunajecz

Distribuirea azimei de Pesah

Se aduce la cunoștință că distribuirea azimei, a făinei de azimă, precum și a vinului ritual „Carmel” se va face la următoarele centre din București:

- Sinagoga Malbin, str. Bravilor nr. 4;
- Sinagoga Mare, str. Vașile Adamache nr. 11;
- Sinagoga Aizic Ilie, str. Vinători nr. 13;
- Sinagoga Ajutorul, str. Andrei Birșan nr. 8;

— Templul Eșua Tova, str. Nikos Beloianis nr. 9;

— Templul Voința, str. Taras Sevenco nr. 7;

Centrele funcționează după următorul program:

mercuri 15 și joi 16 martie: orele 16—20; vineri 17 martie: 18—14; duminică 19 martie: 8—13 și 15—20; luni 20 și marți 21 martie: 8—13 și 16—20; miercuri 22 și joi 23 martie: 7—20; vineri 24 martie: 7—16; duminică 26, luni 27 și marți 28 martie: 7—20; miercuri 29 martie: 7—14.

INFORMAȚII

Simbătă 25 martie orele 10 dim. d. Șef rabin dr. Moses Rosen va rosti la sinagoga Malbin tradiționala predică de Sabat Hagadol.

În localul restaurantului ritual al Comunității mozaice a evreilor din București, str. Popa Soare nr. 18 va funcționa și în acest an un restaurant ritual (Kașer le Pesah), la care vor putea lua masa în toate zilele de Pesah, începînd de la 29 martie (Erev Pesah) pînă la 6 aprilie a.c., cu sau fără plată, coreligionarii care se vor înscrie din timp.

În serile de 29 și 30 martie 1972 se vor organiza mesele tradiționale de Seder, la care vor lua parte și conducătorii Federației Comunităților Evreiești Mozaice și ai Comunității mozaice a evreilor din București, în frunte cu Eminența Sa dr. Șef rabin dr. Moses Rosen.

În Prima seară de Pesah (29 martie) serviciul divin începe la toate templele și sinagogile din București la ora 19.

Prieteni îndurerăți anunță cu profund regret stingerea din viață a distinsului rabin

Nathan Strulovici

decedat la Petah Tik va, în luna ianuarie 1972

LA MOARTEA LUI MOSHE SNEH

În ziua de 2 martie a.c. a încetat din viață Moshe Sneh, președintele Partidului Comunist Israelian, deputat în Knesset. Aflînd trista veste, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a adresat următoarea telegramă de condoleanțe:

Domnului

SAMUEL MIKUNIS

Secretar general al Partidului Comunist Israelian
Tel Aviv

În numele Federației Comunităților Evreiești Mozaice din Republica Socialistă România vă exprim participarea noastră la doliul ce a lovit poporul evreu prin încetarea din viață a deputatului în Knesset Moshe Sneh, binecuvîntată fie-i amintirea. „Un mare conducător a căzut azi în Israel” (Samuel II, 3—38).

Moshe Sneh și-a închinat viața pentru înălțarea lui Israel și pentru victoria forțelor păcii în lume.

Dr. MOSES ROSEN
Șef rabin și președintele Federației
Comunităților Evreiești Mozaice din
România

MESAJUL DE PESAH 5732

(Urmare din pag. 1-a)

al zilelor ce se apropie curînd, cînd cu toții vom intona Halel, cîntec de slavă și preamărire către Creator și către creație.

Chemarea străvechii Hagade כל דכפיו ייתי וריכול „Oricine este flămînd să vină să mînce” nu este pentru noi doar o frumoasă figură de stil, ci expresia unei realități îmbucurătoare. Un număr însemnat de coreligionari — bătrîni, bolnavi, lipsiți de sprijinul familiei — primesc lună de lună ajutorul frătesc al obștei — în bani, alimente, îmbrăcăminte, medicamente și asistență medicală. După cum reală și plină de adevăr răsună și cealaltă chemare generoasă a aceleiași Hagade כל דצריך ייתי ורפסא „oricine se află în nevoie, să poftescă și să prăznuiască Pesahul cu noi”. Ca și în anii precedenți, la București și în numeroase alte comunități din țară, mii de frați și surori vor serba laolaltă, în casa obștei, primele două seri de Pesah, iar mulți vor lua masa în toate cele 8 zile la restaurantele rituale ale comunităților.

Pesah — sîrbătorea primăverii, va aduce bucurie în căminele rituale de bătrîni, după cum bucurie va aduce celor mai tinere vîstare ale obștei, care în cadrul cursurilor de Talmud Toră au studiat cu rivnă Hagada, au învățat să prăznuiască Sederul וקחורו כלל משפטו וקחורו după toate regulile datinei străvechi.

Iată numai cîteva din numeroasele înfăptuiri din ultimii ani ale Federației Comunităților Evreiești Mozaice din România, înfăptuiri care au ieșit puternic în evidență cu prilejul recente conferințe pe țară a comunităților noastre. Conferința a adresat tuturor coreligionarilor chemarea „să sprijine în continuare activitatea comunităților, să-și aducă pe deplin contribuția la întreținerea și buna funcționare a așezămintelor noastre, să fie aceeași buni evrei și buni cetățeni ai Republicii Socialiste România”.

Fie ca Atotputernicul să binecuvînteze căminele voastre, să dăruiască belșug strădanilor voastre și să vă hărăzească tuturor, scumpi frați și surori, un Hag Kașer Vesamciah, o sîrbătore fericită și veselă.

Dr. MOSES ROSEN

Sef-rabin și președinte al Federației Comunităților Evreiești Mozaice din Republica Socialistă România

Rugăciunea pentru rouă

Calendarul mozaic pe anul 5732 editat de Federația Comunităților Evreiești Mozaice, la paginile 42 și 43 din capitolul *Datini și obiceiuri pentru anul 5732* notează: „Joi 15 Nisan (30 martie) este prima zi de Pesah... La Musaf se binecuvîntează *Tal...* La Minha se spune *Morid h'Tal...*”

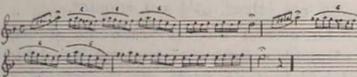
Despre cîntecele liturgice intitulate *Tal* — aceste foarte interesante rugăciuni pentru rouă — am luat cunoștință mai îndeaproape în anul 1938, cînd, în cadrul Institutului de istorie evreo-română, fiii cantorului și compozitorului *Iehuda Leib Lewin* au prezentat caietele ce conțineau lucrările ce se executau pe vremuri la curțile rabinice de la Sadagura și Buhuși. Aceste melodii compuse de I. L. Lewin au fost transcrise, parte chiar de compozitor, parte — sub dictare — de către fiii săi. Între aceste cîntece sinagogale, care au răsunat la curtea descendenților rabinului din Rijn, se aflau trei versiuni din seria *Tal-ten*. Dintre acestea, cel purtînd numărul trei se distinge prin particularități deosebite. În același an, le-am prezentat spre consultare maestrului Stan Golestan, care se afla atunci în țară. După ce le-a parcurs, mi-a spus: „Este vorba de o doină pur românească”, la care eu am adăugat: „da, maestre, este o doină românească, dar care a fost adaptată la una din cele mai însemnate părți ale liturghiei sinagogale de la curtea unor vestiți rabini din Sadagura și Buhuși”.

Abia după ce a aflat despre ce este vorba, a parcurs din nou materialul și a adăugat: „notează că melodia din *Tal-ten* păstrează și unele caracteristici specifice doinelor bucovinene”. Încurajat de aceste confirmări competente, am publicat, în colaborare cu istoricul dr. M. A. Halevy, un studiu intitulat „Din istoria muzicii evreiești: cantorul I. L. Lewin”, apărut în „Almanahul ziarului Tribuna evreiască”. Iată, 1939, în care am reprodus și patru fragmente de muzică religioasă laică compuse de I. L. Lewin, din care se remarcă influența cîntecului popular românesc. Despre omul și compozitorul *Iehuda Leib Lewin* au mai scris în anii 1939 (A. L. Zissu), 1941 (ziaristul M. Rudich) și în 1945 (muzicologul dr. I. Rosman). Așa cum a arătat M. Rudich: „I. L. Lewin a fost un demn slujitor al muzicii evreiești”. În romanul său „Samson și noul Dagon”, A. L. Zissu ni-l prezintă pe același Lewin ca pe „un magistrul care, fără a fi urmat vreun curs de contrapunct, dirija lucrări instrumentale chiar de el”. Pe dr. I. Rosman l-a preocupat o piesă inedită și anume dansul hasidic de Simhat Toră, intitulat *Sisu Vesimha*, pe care l-a extras din caietele lui Lewin, care s-a dovedit a fi „posesorul la un grad dezvoltat al darului improvizăției”.

Cantorul Leib Lewin

Revenind la *Tal-ten*, rugăciunea pentru rouă, compusă și executată de *Iehuda Leib Lewin* pentru curțile rabinice de la Sadagura și Buhuși, reproducem un fragment din varianta a treia.

Din cercetarea acestuia putem ușor constata că este vorba de un produs muzical influențat de mediul înconjurător și anume de cîntecul popular românesc. Faptul acesta apare ca normal, ținînd seama că autorul acestei melodii s-a născut la Sadagura și a petrecut anii tinereții la Buhuși. Intonat la sîrbătorearea de Pesah, cîntecul pentru rouă se leagă, desigur, de un străvechi ritual agrar al cultului nostru religios și se încadrează într-un șir de oficii și ceremonii specifice. Specialiștii s-au străduit să stabilească anumite legături dintre ritual, vechile tradiții religioase și folclor. De asemenea au ajuns la concluzia că desfășurarea unor asemenea ritualuri este presărată cu numeroase cîntece, fapt întîlnit des la poporul român.

Acest „cîntec pentru rouă” este compus pe o linie melodică simplă, culoarea și ritmica trefînd pe un plan secundar, dar concomitent el este un exemplu în ce privește relațiile existente între muzica evreiască și cea românească (ne referim la folclorul muzical românesc). Așa cum arătam cu alt prilej, el fixează gradul de osmoză cultural-artistică, adică acea interdependență sufletească a oamenilor ce-și duc traiul spiritual ca și cel fizic pe aceleași meleaguri.

Cu referire la compozitorul cantor *Iehuda Leib Lewin*, care ne-a prilejuit aceste constatări, folosind expresia unui bun cunoscător al vieții și lucrărilor sale, spunem și noi că „el trebuie considerat ca unul dintre cei mai harnici și devotați păstrători ai folclorului nostru muzical”.

MAURICIU ROTHENBERG

Viziunea profetului IEHEZKIEL

(Se citește în Sabatul din săptămîna de Pesah)

Brațul lui Dumnezeu s-a pus asupra-mi iar prin duhul său Dumnezeu m-a scos și m-a așezat în mijlocul văii și acesta era plină de oseminte.

Și m-a făcut să trec deasupra lor de jur împrejur și iată, multe de tot erau osemintele pe suprafața văii și uscate de tot erau.

Și a grăit către mine: „Fiu al omului, vor învia oare aceste oseminte? Și am zis: „Doamne Dumnezeule, Tu știi!”

Și a grăit către mine: „Prooroceste despre aceste oseminte și spune-le lor: „Oseminte uscate, ascultați cuvîntul lui Dumnezeu!”

Așa a spus Domnul Dumnezeu către aceste oseminte: „Iată, voi aduce înlăuntrul vostru spirit și veți învia. Și voi da asupra voastră mușchi și voi pune asupra voastră carne și veți îmbrăca cu piele și voi pune în voi duh și veți învia și veți ști că eu sînt Dumnezeu!”

Am proorocit așa precum mi s-a poruncit și a fost un glas după cum am proorocit și apoi un fremăt și apropiat-u-s-au oasele, unul de celălalt.

Și am văzut și iată-le că au deasupra mușchi și carne s-a așezat asupra lor și piele i-a îmbrăcat și duh nu era într-insele.

Și a grăit către mine: „Prooroceste către duh, prooroceste, fiu al omului și spune duhului: „Așa a spus Domnul Dumnezeu, din cele patru vînturi vino, duhule, și suflă în aceste cadavre și ele vor învia!”

Și am proorocit așa precum mi s-a poruncit și duhul a venit într-insele și au înviat și s-au ridicat în picioare o oaste mare, mare de tot.

Și a grăit către mine: „Fiu al omului! Oasele acestea sînt casa lui Israel. Iată-i că zic: „Mi s-au uscat oasele, mi s-a pierdut speranța, mi s-a pecuțit soarta!”

De acea prooroceste și spune-le lor: „Așa grăit-a Domnul Dumnezeu: Iată, eu deschid mormintele voastre și vă înalț din mormintele voastre, popor al meu, și vă aduce în pămîntul lui Israel. Și veți ști că eu sînt Dumnezeu cînd voi deschide mormintele voastre și cînd vă voi înalța din mormintele voastre, popor al meu, și voi pune în voi duh și veți trăi și vă așeza pe pămîntul vostru și veți ști că eu sînt Domnul Dumnezeu, eu sînt cel ce am grăit și am făptuit, eu sînt Dumnezeu!”

File din Hagada de la Sarajevo

Transpunere în vers de A. CLAIN

Cu știrea lui este cîntarea mea nouă, să bucur poporul acesta cu rouă. Se bucură cîmpul, copac, buruiiană, cu stropii de rouă iviți ca o mană, pavază, joc de copil și zorzoană.

Slăvit fii Tu, Doamne — al întregului neam scutule — al lui Abraham, Tu-n veci viteazul, ce-nvie pe morți și-n spre mintuire pe cei vii îi porți!

Ape de-adînc la un strop mai visează. De doru-i tinjește și umbra din oază. La vitejia Lui roua-i adoas. cum este și raza aceasta în naos, să-nvie pe acei coboriți în repaos.

Doamne și Domn al strămoșilor noștri, dă rouă, să invierye pămîntul, căci ea-i bucuria și binecuvîntul. Griul și vinul cel nou fă-ni-l nouă, cetății-n ruină lumină dă-i nouă, grădină spălată, cînd plouă, prin rouă!

Rouă, bănuții de-argint ni-i aruncă. Rodul ne fie răsplată de muncă. Cetății, ce stă ca un chioșc gol în vie, tristă și plînsă, ca în văduvie, pune-i cunună de viață și-o-nvie, prin rouă!

Pe blagoslovitul pămînt rouă, picuri. Căci tu precum harul din ceruri ne licuri, ca să-nsoțești în tristețe și beznă, vrejul tîrit de prea sfînta Lui gleznă, prin rouă.

Rouă, pe stropul tău fără prihană să-l logodești cu a frunții broboană, ca din iubirea acestor logodnici, anii să ni se-nfiripe, buni, rodnici, și glasuri să-nalțe o zicere nouă, prin rouă!

Belșugul va umple hambar și pătul, spre-a nu ști ce-i foamea poporul sătul de trudnicul umblet — ci ia și condu-l de mină spre viața lui nouă prin rouă!

Pentru că Tu ne ești Domnul cel sfînt, însuflețitorul de vînt și-n rouă Cel coboritor pe pămînt.

Spre blagoslovire și nu spre blestem, spre viață și nu spre al morții reviem, Doamne te chem, Prin rouă să ne-nțemeem!

ÎNTREBĂRI, ÎNTREBĂRI...

CINE AU FOST CEI CINCI ÎNTELEPȚI DE LA BNEI BRAK?

În Hagada ce se recită în cadrul Sederului este cuprinsă și povestea celor cinci rabini de la Bnei Brak care au petrecut o întreagă noapte de Pesah discutând pînă la venirea învățăcelilor lor. Aceștia, nu spune textul străvechi, i-au întrerupt strigîndu-le: „Maeștrilor, a sosit timpul pentru rugăciunea de dimineață!”

Cercetătorii moderni s-au aplecat asupra acestui text, încercînd să-i descifreze sensul mai profund. Studiind epoca în care a avut loc evenimentul și țînînd seama de personalitatea protagoniștilor, savanții au ajuns la concluzia că ne aflăm în fața unui text criptic, a unei pagini aluzive la niște evenimente istorice. După cum se știe, acest Seder a avut loc în jurul anului 130, în timpul dominației lui Adrian. Potrivit noii interpretări, rabi Eliezer, rabi Iehosua, rabi Elazar ben Azaria, rabi Akiva și rabi Tarfon nu erau ocupați cu Sederul și comentarea Hagadei, ci, în calitate lor de căpetenii ale mișcării de eliberare, discuteau de fapt strategia și planificarea răscoalei. Conștăntarea lor se ținea în mare secret, iar în preajmă stăteau de veghe luptătorii de încredere cu consenmul ca în cazul apariției dușmanului sau unor iscoade ale acestuia, să oia de știre. Acești luptători erau deghizați în învățăceli sau poate chiar erau cursanți la ieșiva. Parola stabilită era: „Maeștrilor, timpul pentru rugăciunea de dimineață a sosit!”

În sprînjul tezelor lor, istoricii invocă următorul argument. Dacă ar fi fost vorba de un Seder obișnuit de Pesah, cu discuțiile obișnuite despre ieșirea din Mițraim, dacă textul în chestiune nu ar fi avut un sens simbolic și anume încercarea de a se pune capăt jugului străin, povestea nu ar fi fost considerată atât de importantă pentru a fi preluată de Hagada și a fi amintită după trecerea atîtor veacuri. Formularea era criptică spre a fi înțeleasă numai de către cei inițiați. În fapt, comunicarea învățăcelilor că a sosit momentul rugăciunii, apare perfect gratuită, căci rugăciunea de dimineață poate fi spusă pînă după-amiază și este de presupus că rabini au observat că s-a luminat de ziua.

Este, dar, evident că e vorba despre o consfățuire de taină sub aparența unui Seder de Pesah, în care s-a pus la punct pregătirea răscoalei lui Bar Kochba. Dar cine au fost cei cinci?

Rabi Eliezer era rabi Eliezer cel Mare, fiul lui Hyrkanos și discipol al lui rabi Iohanan ben Zakai. Era membru al Sanhedrinului din Iavne și președinte al ieșivei din Lod. El a murit în cursul pregătirii răscoalei celei mari. A fost unul dintre cei patru membri ai delegației trimise la Roma, care a cerut împăratului

Domițian, fratele și urmașul lui Titus, permisiunea ca evreii să se stabilească din nou în țară.

Rabi Iehosua ben Hanania a fost conducătorul ieșivei din Pechin, în Galil, iar în Sanhedrin era socotit drept locțiitorul președintelui. Și el a făcut parte din delegația care s-a dus la Roma. O dată a primit sarcina să restabilească liniștea printre unele elemente din Galilul de nord, care voiau să pornească răscoala prea devreme, înainte de a fi fost organizată cum trebuia.

Rabi Elazar ben Azaria aparținea de asemenea grupului din Iavne. O dată, cînd a izbucnit o revoltă împotriva absolutismului președintelui, rabi Gamliel al doilea, învățății din Iavne l-au ales pe ben Azaria în funcția de președinte. După trecerea furtunii, cînd rabi Gamliel a fost reinstalat în funcția sa, rabi Eliezer a rămas locțiitorul său și purtătorul de cuvînt al Sanhedrinului.

Rabi Akiva, conducătorul ieșivei din Bnei Brak, de asemenea membru al delegației care s-a prezentat în fața lui Domițian, a devenit, fără îndoielă, organizatorul cel mai activ al răscoalei, după eșecul acțiunii sale diplomatice. Deși cel mai tînor dintre cei cinci, se bucura de mare stimă. El este acela care l-a proclamat pe Bar Kochba drept Mesia și l-a sprînjit, astfel că chemarea acestuia la răscoală a fost urmată de mii dintre discipolii săi din țară și din Diaspora.

Rabi Tarfon, unul din marii tonații de la începutul secolului al doilea al erei noastre, era prieten intim al lui rabi Akiva. Era extrem de bogat, a finanțat cu averea sa răscoala, fiind de altfel și administratorul fondurilor ce au alimentat mișcarea de eliberare.

Pentru adepții punctului de vedere mai sus arătat, e cert că scena descrisă în Hagada nu era o simplă discuție cu privire la ieșirea din Mițraim, ci o consfățuire privind măsurile ce trebuiau luate pentru a scutura jugul străin. Aceasta este interpretarea care se dă tot mai mult poveștii din Hagada despre Sederul de la Bnei Brak.

CE ESTE MAROR?

Raban Gamaliel obișnuia să spună: Cine nu amintește în seara de Seder de mielul pascal, mațot și maror, nu și-a îndeplinit datoria.

Raban Gamaliel a trăit după distrugerea Templului, cînd nu mai avea loc ceremonia sacrificării mielului pascal. Cît timp templul exista nu era nevoie ca aceste cuvinte să fie pomenite, deoarece ele erau transpuse în fapt, conform versetului „ei îl vor minca (mielul pascal) cu pline nedospită și ierburii amare” (Num. 9:12).

Chiar și acum, în ceremonia Sederului, unul din gesturile simbolice evocă aceste. Korah, mîncarea azimei cu maror este anunțată cu cuvintele „în amintirea lui Hilel, din vremea cînd templul exista”.

El obișnuia să pună pe azimă rădăcini amare și să le mănînce împreună pentru a împlini versetul „ei îl vor minca cu mațot și maror”.

Dar ceea ce a putut transpune în fapt

DE CE PATRU CUPE?

După cum este știut, în decursul ceremoniei Sederului fiecare dintre comensali trebuie să golească patru cupe de vin. Dar aceasta nu e singura împrejurare cînd cifra patru apare în primele serii de Pesah. Se poate afirma că întreg ceremonialul este susținut de patru piloni. Astfel patru alimente trebuie să se consume conform ritualului; (mielul pascal, mațot, ierburile amare și hroises); patru întrebări pune cel mai tînor dintre comensali; patru sînt tipurile de copii care apar în povestirea Hagadei. În sfîrșit, textul din Tora drept introducere la rugăciunea Hallel — ce se rostește după ospăț — cuprinde patru versete din Psalmi.

Acest șir de coincidențe a fost subliniat de textele sacre, care au căutat să-l explice. De ce patru cupe? întrebă

Talmudul și răspunde: Deoarece izbăvirea a fost vestită prin patru expresii diferite: „Vă voi scoate”, „Vă voi elibera”, „Vă voi salva”, „Vă voi adopta”.

La aceeași întrebare un alt înțelept răspunde: Pentru că cuvîntul Kus (cupă) este folosit de patru ori în legătură cu Farau. Din cauza a patru tipuri de citilizare în cadrul cărora s-a desfășurat istoria fiilor lui Israel, spune un al treilea învățat, iar o a patra dămure este că în ziua Judecării de apoi Dumnezeu va oferi celor drepi patru cupe.

Indiferent de natura explicației, este un fapt că cifra patru polarizează povestirea, gesturile și alimentele rituale, întreaga desfășurare a Sederului.

Și asta nu este totul. Într-un anume sens chiar și perioada premergătoare Pesah-ului, să sub semnul cifrei patru.

Într-adevăr, începînd cu Șabatul care precede luna Adar pînă la Șabatul care precede luna Nisan, patru părți suplimentare (Maștir) sînt citite în sinagogă. Aceste texte sînt atât de importante încît în Talmud există o propunere să se întrerupă citirea pericopelor obișnuite pentru a se citi în exclusivitate aceste patru părți.

Iată ordinea acestor patru pericope: Șekalim (Exodul 30, 11—16); Zahor — Adu-ți aminte de Amalek (Deut, 25, 17); Parah (Numerii 10, 1—22); Hahodes — Sărbătoarea lumii noi de Nisan (Exodul 12, 1—20).

Să arătăm, în încheiere, că unii învățați văd în toate acestea o aluzie la faptul că eliberarea fizică și spirituală departe de a fi un act spontan este un proces continuu, de durată, care se realizează pe etape. Așa cel pușin s-a întîmplat în cazul eliberării străbunilor noștri din robia faraonică.

străbunul Hilel, care a trăit pe vremea cînd Templul mai exista, nu mai putea face urmașul său și de aceea s-a stabilit că recitarea cuvintelor Hilel loc de îndeplinirea efectivă a poruncii și că „pronunțîndu-le” credincioșii își îndeplinesc obligațiile”. Adică cuvinte în loc de fapt.

În ce privește Pesah și mațot, identifierea lor nu prezintă nici o dificultate, mai dificil este de a stabili ce înțelegeau în mod concret strămoșii noștri prin maror? Tot ceea ce se poate spune cu certitudine este că aparține florei. Există totuși păreri diferite, bazate pe considerente semantice, dacă într-adevăr cuvîntul maror sau merorim înseamnă orice fel de plantă amară sau dacă se referă în particular la o anumită specie, care, din cauza amarăcelului ei a fost numită maror sau merorim. Dilema este și mai evidentă dacă avem în vedere că Mișna (Pes. 2:6) admitînd existența unei plante amare numită maror, o enumeră ca una dintre elementele cu care credincioșii își îndeplinesc obligația de a minca ierburii amare de Pesah, celelalte fiind hazeret (lăptuca), tanka (charchabena) și ulșin (andive); atât Tosefta cit și Talmudul mai adaugă și altele.

Parcă pentru a spori confuzia Șulhan Aruh precizează că ordinea în care sînt specificate reprezintă ordinea priorității și că credincioșii să folosească maror numai dacă nu au avut posibilitatea să-și procure celelalte ierburii amare menționate anterior.

Majoritatea cercetătorilor sînt de părere că prin maror se înțelegea în vechime lăptuca. Această părere nu se bazează numai pe faptul că lăptuca este menționată prima, ci și datorită interpretării omiletice dată unuia din caracteristicile lăptucii. Într-adevăr, Midrașul dă o interpretare semantică cuvîntelor be-fares „cu muncă grea” însemnînd belef-raf „cu vorbe bune”. La început Farau a convins cu vorbe mieroase pe fiul lui Israel să nu mearcă pentru el; dar treptat pe-raf „cuvintele blînde” au devenit pe-raf, muncă aspră, cruntă de sclav care le-a amărit viața.

Cel care nu știe să întrebe...

De cite ori rabi Levi Ișhak din Berdicev ajungea la pasajul din Hagada în care este vorba de cei patru fii, pune în legătură cu cel de al patrulea fiu, „care nu știe cum să întrebe”: „Cel care nu știe să întrebe sînt eu, Levi Ișhak din Berdicev. Nu știu cum să te întreb, Stăpîne al universului și chiar dacă aș ști, nu m-aș încumeta. Cum aș îndrăzni să te întreb de ce lucrurile se petrec așa cum se petrec? Dar Hagada recomandă tatălui: „E sarcina ta de a-i explica acest lucru”.

Hagada se referă la Biblie, unde scris este: „Și vei explica fiului tău”. Stăpîne al universului, oare nu sînt eu fiul tău? Nu îți cer să-mi dezvălui taina căilor tale. Nu aș putea susține să le aflu. Dar arată-mi un singur lucru, arată-mi-l mai clar și mai profund, arată-mi sensul celor ce se petrec, arată-mi ce mi-e hărăzit, ce mi se cere, ce vrei Tu, stăpîne al universului să-mi spui prin asta. Nu dolesc să știu de ce sufer, ci numai dacă sufer pentru Tine...”

DIN HAGADA

Azima aceasta de ce o mîncăm? Pentru că aluatul strămoșilor noștri n-a avut răgaz să dospescă, întrucît regele regiilor, lăudat fie El, le-a apărut și i-a mîntuit, precum e scris: „Copt-au din aluatul pe care-l luară din Mițraim azimă nedospită, căci izgoniți au fost și n-au putut să zăbovească și nici merinde nu și-au pregătit”.

Aceste rădăcini amare de ce le mîncăm? Pentru că cei din Mițraim au amărit viața strămoșilor noștri, precum e scris: „Și au amărit viața lor cu muncă grea, cu lut și cărămizi și cu tot felul de munci pe cîmp, clînuindu-i din greu”.

Un om cu suflet mare:

Pictorul GEORGE LÖWENDAL

Acest om cu suflet mare a fost pictorul G. Löwendal (Lovendal în ortografia originală daneză).

Revista culturii mozaic popularizează, sub aureola recunoștinței și a bunei amintiri, numele și faptele acelora care, în anii de urgie și de furie fascistă antisemită, au rămas oameni și au avut curajul, eroic, și cu riscuri extreme ale vieții și libertății personale, să înfrunte rigorile oficiale, să ajute și să salveze evrei condamnați la exterminare. Am citit cu sentimente de admirație cele ce au făcut plutonierul Dumitru Prisăcaru, d-na Viorica Agarici, soferul Földes Dezideriu, preotul Gala Galaction, văduva Antal Rozalia, lt. colonelul Dumitru Vasiliu... Eminentă Sa, Șef rabinul dr. Moses Rosen a mai pomenit pe muncitorul din Bihia Mare, Oșan Ioan, pe cefierul băimărean Vaida Al, pe țărânul Al. Ritoc din Carei (în lumina Torei, p. 266).

Adăugăm pe această listă a „Dreptilor popoarelor lumii” *Hasidei umot haalam* — care este totodată o excepțională *tabla gratulata* a umanismului generos și a democrației umane profunde și inalienabile, adăugăm numele și amintirea pictorului G. Löwendal. Documente apărute la lumina zilei dovedesc comportarea sa curajoasă în favoarea evreilor, salvând de la deportare și exterminare 80 de tineri evrei.

Pictorul român G. Löwendal (1897—1964), deși descendent din familia de baroni, conți și prinți, a avut un fond psihologic, o concepție de viață și o viață personală democratice. El însuși a fost un artist intelectual proletar. A trăit în privațiuni, a cunoscut sărăcia și foamea. A luptat sub flamura democrației revoluționare, urmînd exemplul mamei sale, care a participat alături de revoluționarii la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și la războiul civil, fiind numită „baroneasa roșie”.

Se cunoaște că pictorul și-a dedicat talentul, arta și forțele cu precădere tîrînilor și vieții lor grele. Sînt remarcabile portretele sale de țărani și muncitori, înfățișați cu caracterele lor tipice sufletești, etice și sociale pregnante. S-a precizat de cei autorizați că chipurile de țărani și de muncitori au fost prinse și redată de Löwendal cu o expresivitate realistă rară, dezvăluind în figurile lor totodată o viață lăuntrică de mare demnitate și eroism, portretul individual simbolizînd în chip firesc și adînc poporul împodobit cu cel mai mindu aspect (Adrian Maniu).

Pictorul G. Löwendal a fost în relații amicale cu mulți evrei. O fotografie îl arată într-un grup de evrei, printre care cîntărețul Iosif Schmidt și poetul Eliezer Șteinberg. Lui Șteinberg i-a conturat un portret personal. A reușit portrete bune scriitorilor democrați N. D. Cocea, M. Săcloveanu, Gala Galaction. Ne-a destăinuit pictorul, într-o scrisoare, că s-a hotărît să-l omagieze cu un portret pe acest al treilea scriitor, pentru că „l-am văzut pe preotul Galaction, în epoca celei mai barbare și mai ruinoase prigoane rasiale, îmbrățișînd și săruiînd, în plină stradă, în văzul tuturor, pe prietenii săi evrei, ca un adevărat om și profund înțelegător al ideilor lui Christos. De atunci am visat să fac vreodată portretul acestui om care nu și-a pierdut demnitatea și curajul opiniei în nici o împrejurare.”

În această epocă de teroare și de timoare obștească cînd dezlănțuirea crimei era meticuloasă organizată și omeneia a asistat la exterminarea a milioane de ființe nevinovate, lipsite de apărare, G. Löwendal nu și-a pierdut simțul umanist, demnitatea și curajul opiniei și al actelor de solidaritate și de ajutorare directă a celor năpăstuiți.

În vara anului 1942 lucra la restaurarea unei biserici, monument istoric într-un oraș din nordul Moldovei. Orașul era pus în pericolul războiului și terorizat de bande hitleriste. Evreii țeri au fost despărțiți de familii, puși la munci grele

și deportați în lagăre. Bătrînii, femeile și copiii — puși la regim de ghetou. Pictorul G. Löwendal vedea tragedia evreilor, cunoștea soarta tinerilor deportați, și nu l-a răbdat inima să nu facă ceva pentru ei. Pentru salvarea lor, G. Löwendal a părăsit Bucureștiul și a primit lucrarea de artă din nordul țării.

Prin intervenții stăruitoare și îndrăznețe, printr-o ingenioasă stratagemă a obținut aprobarea să formeze o echipă de 80 de evrei tineri care să-i ajute la lucrările de restaurare, cum a motivat el. La pictarea bisericii nu avea nevoie de nimeni, căci Löwendal a realizat câteva timpuri fără ajutorul nimănui; el însă a luat întregul detașament de 80 de tineri evrei, declarînd că nu poate lucra fără ajutoare și că are nevoie de ei. Le-a asigurat o cazare și o grijă omenească. A prelungit

George Löwendal : Evreu bătrîn

cel mai mult lucrările. După terminarea lor, printr-o nouă intervenție stăruitoare, a obținut să fie trimiși acasă. I-a salvat pe toți de la deportare.

Unul dintre acești 80 de supraviețuitori, Max Lichtenberg, din Iași (strada Palatului nr. 8), atunci, (în 1942) absolvent de liceu, după terminarea războiului student chimist, i-a scris mulțumiri de recunoștință. I-a relatat ce a simțit el și coreligionarii săi cînd pictorul s-a dus la ea și i-a luat sub oblăduirea lui... „Am observat din primul moment că ați citit, pe frunțile noastre obosite și îmbrobodite de sudori, toate suferințele noastre și că ați dori să ne ameliorați traiul, cu cît v-ar sta în putință. Într-adevăr nu v-ați dezamăgit cu nimic. Ați obținut aprobarea domnului colonel comandant să mă luați cu Dv. în capitală, pretextînd procurarea de materiale, cînd în fond eu plecam, cum desigur vă amintiți, să aduc alimente coreligionarilor mei amenințați să moară de foame... Și mai presus de toate, printr-o stratagemă bine ticluită, ați reușit să convingeți pe cei în drept să ne trimită pe toți acasă, ceea ce a însemnat salvarea a 80 de oameni deznădăjduiți, redacții familiilor lor, care-i așteptau cu ațta înfrigurare.

Ceea ce a însemnat pentru mine personal această revenire acasă, nu vă pot descrie... Ațta vreau să menționez că venirea mea acasă a salvat pe mama mea, care urma să fie imbarcată cu tristă destinație...” A încheiat emoționanta epistolă document: „Sînt însărcinat de acest detașament de 80 de evrei, salvați de mărinimia sufletului Dv. de a vă depune tot prinusul de recunoștință. Grație sufletului Dv. cu toții nu vă vom uita.”

Pe ultima pagină a scrisorii, un altul din cei 80 a adăugat, cu condeiul său: „Cuvîntul / Scrisul /... Sînt posibilități mult prea modeste pentru a putea reda afec-

George Löwendal

țiunea ce vă purtăm. Atitudinea Dv. înaltă față de noi toți și cîntecele ce ne-ați înrăfat (subl. n.) nu le uităm niciodată. Vă iubim”. Alți doi, A. și L. Cohn din Dorohoi (strada Gr. Ghica 28) i-au scris imediat ce au ajuns acasă, la părinți, înțelegîndu-se ca să-i comunice ce găsesc acasă și pe cine găsesc. „Bagajul nostru de cîvinte este prea sărăcăcios pentru a vă exprima în scris respectul și dragostea ce vă datorăm. Faptul că v-am cunoscut este o mare cinste pentru noi. Figura Domniei-voastre va rămîne de-a pururi vie în inima noastră. Vă rugăm foarte respectuos a ne permite de a vă spune deschis că vă iubim. Sînteți un om cu suflet mare”. Și L. Cohn termină scrisoarea astfel:

„Sînt mindu că am avut cîntea de a vă cunoaște. Sînt convins că n-o să ne uitați pentru că și nouă ne-ați fost și ne veți rămîne drag.

Primiți vă rog din partea noastră multă afecțiune și prietenie, pentru prietenia și afecțiunea caldă și dezinteresată pe care ne-ați acordat-o...” (Scrisorile se păstrează la fiica pictorului, Lidia Löwendal-Papaie).

Faptele bune, generoase, instructive nu se uită, nu trebuie să se uite. Ele mențin încrederea în om, în substanța umanistă a omului, în biruința omeneii și a relațiilor de prietenie, frăție și într-ajutorare dintre oameni, spre care tînde și aspiră omeneia actuală. *Homo homini amicus* să înlocuiască definitiv și peste tot pămîntul pe *homo homini lupus*.

Preot GH. CUNESCU

ANTOLOGIE DE LITERATURĂ SEFARDA

Sub auspiciile Unesco a apărut o Antologie a literaturii sefarde din secolele XVI și XVII. Textele sînt în limba ladino, dialect spaniol pe care exilații din Spania l-au dus cu ei din vechea lor patrie conservîndu-l pînă în zilele noastre.

Printre piesele rare incluse în această carte figurează un poem despre Iosef, în limba spaniolă, tipărit după un manuscris ce s-a păstrat în biblioteca Vaticanului.

EXPOZIȚIE MASADA

La Basel va fi prezentată luna viitoare expoziția Masada, înfățișînd obiecte arheologice descoperite pe locul cetății lui Herodes. După cum se știe în primul secol al erei actuale aici s-a consumat ultimul episod al luptei iudeilor împotriva cuceritorilor.

Expoziția Masada a fost prezentată pînă acum în mai multe orașe din Europa, printre care Londra, Paris și Frankfurt pe Main.

O importantă lucrare talmudică

Sub auspiciile Seminarului teologic evreiesc din New York a fost tipărită recent o importantă lucrare talmudică. Este vorba de primele trei volume din Talmudul ierusalimitean.

Ediția cuprinde un comentariu al lui Louis Ginzberg (în engleză și ebraică), un erudit în materie, care analizează caracterul, fundalul și istoria Talmudului ierusalimitean, precum și un studiu comparat cu Talmudul babilonean.

În fapt, ediția cuprinde doar cinci capitole ale primului tratat *Berabot*. Importanța lucrării constă în ceea ce indică subtitlul ei: „Studiu asupra evoluției suferite de Halaha și Hagada în Palestina și Babilonia”. Autorul studiului, Louis Ginzberg este deopotrivă un erudit al Halabei (legislația talmudică) cît și al Hagadei (tradiția). El s-a străduit să analizeze numeroasele deosebiri care există între cele două talmuduri în ce privește modul de abordare a legii iudaice. După cum arată în introducere, Ginzberg consideră că deosebiriile cele mai evidente dintre cele două talmuduri se află în domeniul dreptului civil și aceasta ca un efect al condițiilor economice deosebite din Babilonia și Eretz Israel. În timp ce Eretz Israel și-a menținut caracterul agricol în toată perioada talmudică, evreii din Babilonia erau activi în comerț. Legile talmudice — arată Ginzberg — erau dictate de interesele agricultorilor din Eretz Israel, în timp ce în Babilonia comerțul era factorul care imprima legii nota sa distinctă.

El analizează aceste deosebiri, de pildă în atitudinea deosebită a celor două talmuduri față de problema sclaviei, comerțului și cămetei. Autorul analizează de asemenea influențele persane în Talmudul babilonean. În probleme teologice, de pildă, Talmudul babilonean, spre deosebire de cel ierusalimitean, conține multă demonologie și angelologie, ceea ce reflectă influența mediului înconjurător.

În studiul de care ne ocupăm, Ginzberg ridică o problemă importantă: Ce influență a avut Talmudul ierusalimitean asupra legii și istoriei evreiești? El analizează atitudinea diferită a generațiilor față de Talmudul ierusalimitean și arată că influența sa, la început puternică, a slăbit treptat de-a lungul secolelor. Abia în perioada gaonilor din Vîlna se poate vorbi de o revînire a interesului față de Talmudul ierusalimitean.

ECOURI DE PRESĂ

Ziarul „Uj Kelet” din Tel Aviv a publicat recent un articol dedicat activității Federației Comunităților Evreiești Mozaice din România. Autorul scoate în evidență faptul că coreligionarii bătrîni sau bolnavi primesc pachete cu alimente, precum și îmbrăcăminte de iarnă.

În același articol, ziarul „Uj Kelet” informează pe cititorii săi că în cursul anului 1972 vor vedea lumina tiparului la București, în limba română, o culegere din nuvelele lui I. L. Peret, romanul „Și eroii mor” al scriitorului israelian Aharon Meghed (ambele la editura „Univers”), iar în limba maghiară, la editura „Kriterion”, volumul „Jurnal din Nürnberg” de Agnes Rozsa.

„În lumina Torei” excelentul volum al șef-rabinului dr. Moses Rosen se bucură de o deosebită elogioasă recenzie în revista „Uj Elet”, organul de presă al evreilor din Ungaria.

Un alt articol al revistei recenzează Luahul pe anul 5732, evidențiînd bogatul său cuprins în limbile română, idiş și ebraică.

În revistă mai sînt recenzate volumele „Micro-Bar”, cu mențiunea că „volumul este o nouă și grăitoare mărturie a faptului că I. Peltz este cel mai talentat scriitor evreu din România”; culegerea de poezii în limba idiş din lirica lui Iacob Sternberg; ediția maghiară a romanului „Cele șapte zile ale lui Avraham Bogatir din Israel” de György G. Kardos.

Teatrului Evreiesc de Stat din București îi sînt dedicate cronici în două numere consecutive ale revistei „Uj Elet”.

STIRI

ד'תש"ל

CARTE DESPRE HASIDISM

În editura „Editions de Minuit” — Paris, a apărut cartea lui Jacques Gutwirth: „Viața tradițională evreiască, etnologia unei comunități hasidice”, în care este descrisă organizarea și viața comunitară a celor peste 400 de hasidimi din Anvers.

JUBILEU

Acum 110 ani a luat ființă în orașul New Brunswick din statul New Jersey (SUA) o comunitate evreiască care s-a intitulat „Anshe Emeth”. Ea a primit ca dar de la o sinagogă din Praga un sul al Torei. Cu ocazia jubileului, obștea recunosătoare a trimis comunității evreiești din Praga o scrisoare de mulțumire și un dar constând dintr-o menoră de ceramică.

MUZICAL CU TEMĂ HASIDICĂ

După „Violonistul pe acoperiș”, după romanul lui Șalom Alehem, un alt muzical cu tema evreiască a înregistrat un mare succes la un teatru din New-York. Este vorba de muzicalul „A fost odată un hasid”, prezentat de un ansamblu teatral aflat în turneu din Israel. Spectacolul este alcătuit dintr-o succesiune de cîntece și povestiri inspirate din folclorul hasidic.

ISTORIA UNEI COMUNITĂȚI

În editura Societäts-Verlag, Frankfurt (R.F. a Germaniei) a apărut cartea lui Paul Arnberg „Comunitățile evreiești din Hessen”. Intenția acestei cărți este — după cum se arată în introducere — de a aminti foștilor membri ai comunității stabiliți în diferite țări, de locul lor natal, dar și de a pune la dispoziția urmașilor date despre comunități ce au ființat pînă la instaurarea nazismului. Azi, în întreg landul Hessen se află 1 500 evrei, constituiți în câteva obștii din Frankfurt și localități mai mari.

O INVITAȚIE AMICALĂ

În cadrul acțiunii de conciliere, primarii localităților Mulheim și Oberhausen (Ruhr) precum și consiliul

municipiului din Düsseldorf au adresat foștilor concetaneni evrei, emigrați în 1933, invitația să viziteze locurile de unde au plecat.

PROCESUL UNUI NAZIST

La Düsseldorf se judecă procesul lui Albert Ganzemüller, fost secretar de stat al ministerului transporturilor în cel de al treilea Reich. Prin actul de acuzare, conținând 338 pagini, acesta e învinuit de complicitate la uciderea a milioane de oameni. Din iulie 1942 și pînă la terminarea războiului, Ganzemüller, în calitate de director administrativ în ministerul transporturilor, a pregătit și pus la dispoziție trenurile de marfă cu care evreii au fost duși în lagărele de exterminare. Se apreciază că procesul va dura un an.

ARTIZANAT

După cum reiese dintr-un articol publicat în revista „Umeni a remesla” (Artă și meșteșug) care apare la Praga, colecția de obiecte cu tematică evreiască, care se află în Muzeul evreiesc de stat din Praga, este una din cele mai importante colecții din lume.

Aceste obiecte au făcut parte în marea majoritate din gospodării evreiești și au fost aduse la muzeu în timpul ocupației naziste, fiind scoase din casele familiilor deportate, iar o parte a fost achiziționată de către muzeu după 1945.

Problema care se pune este în ce măsură aceste obiecte au fost executate de membrii obștei evreiești din Boemia și Moravia.

Se știe că printr-un privilegiu acordat în anul 1628 și reînnoit cîteva decenii mai târziu, evreii aveau dreptul să execute un meșteșug, chiar fără a face parte din breaslă, dacă aveau priceperea necesară. Totuși, datorită aglomerației din ghetouri și a friicii de incendiu, prea puțini evrei au exercitat meșteșugul de topitori de cositor.

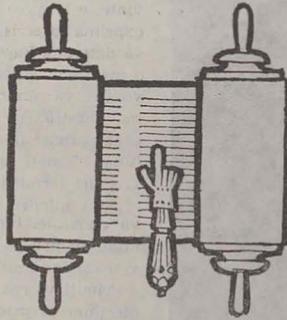
Printre obiectele expuse se află farfurii și platurii destinate mesei de Seder, decorate cu vulturi, cu lei sau cu tablele legii. Pe unele se află gravate ordinea în care trebuiau servite diferitele feluri

de mîncare la această ocazie. Printre expozate se mai află căni de apă, vase pentru spălarea mîinilor înainte de rugăciune, sfesnice și menore. O menoră, înaltă de 1,50 m, înfățișînd pe Moșe și pe Aaron, provenind de la începutul secolului al XIX-lea, este considerată de specialiști drept unicat prețios.

IDENTITATE CONTROVERSATĂ

Klaus Altman, directorul societății de navigație „Transmartima Boliviana”, a cărui extrădare a fost cerută de autoritățile franceze, deoarece este bănuț a fi în realitate Klaus Barbie, șeful Gestapo-ului din Lyon, în timpul ocupației naziste, se află acum într-un loc secret. Motivul acestei măsuri de prevedere este teama de a nu fi răpit.

În legătură cu aceasta se spune că Beate Klarsfeld, a cărei activitate urmărește pe-

depsirea criminalilor naziști, va veni în Bolivia pentru a lua contact cu autoritățile și a le convinge să extrădeze pe Altman autorităților franceze. Ea declară că posedă dovezi că Altman este de fapt criminalul nazist Barbie. La o conferință de presă care a avut loc la Lima, ea a declarat ziaristilor: „Scopul meu este ca Barbie să fie pedepsit pentru crimele comise”. În 1954, Klaus Barbie a fost judecat în contumacie de către o instanță franceză și condamnat la moarte.

REEDITĂRI

Cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la nașterea lui Ștefan Zweig, editura Odeon din Praga a reeditat „Erasmus din Roterdam”, iar editura Mlada Fronta „Ora siderală a omenirii”.

EXPOZIȚIA MASADA LA STOCKHOLM

Regele Gustav Adolf al Suediei, acum în vîrstă de 89 de ani, a acceptat invitația de a deschide expoziția itinerantă Masada, recent inaugurată la Stockholm, dar a fost împiedicat de la aceasta de o răceală intervenită între timp.

O NOUĂ PUBLICAȚIE EVREIASCĂ ÎN AMERICA DE SUD

La Bogota a apărut primul număr al Buletinului informativ al comunității evreiești din Bogota. El cuprinde articole privind viața religioasă, tradițiile și sărbătorile evreiești.

MOARTEA UNUI RABIN

La Rabat a încetat din viață în vîrstă de 77 ani, rabinul Michael Encaoua, ultimul șef-rabin al Marocului. Rabinul Encaoua a fost și președintele Bet-Dinului din Maroc.

EVREII DIN SPLIT

La Belgrad a apărut în limbile sîrbă și croată o istorie a evreilor din orașul Split. Se știe că acesta a fost un important port al Dalmației încă din timpul imperiului roman. Primii evrei care s-au stabilit la Split, proveneau din provincia turcească Servia. După izgonirea evreilor din Spania, comunitatea din acest oraș a crescut, devenind cea mai importantă din întreaga Dalmație. Familii evreiești ilustre din acest oraș au fost Pardo și Macchiero. În oraș exista o sinagogă monumentală și un cimitir. Split (Spalato) a avut o serie de rabini vestiți.

EXPOZIȚIE SEFARDA LA PARIS

Muzeul de artă evreiască din Paris adăpostește acum expoziția „Spania sefardă”. Aceasta cuprinde o serie de 84 de fotografii, reprezentînd străzile, piețele și edificiile care evocă un capitol bogat din istoria comunităților evreiești din această țară.

DECES

La Londra a încetat din viață rabinul Michael Goulston, profesor la Colegiul Leo Baeck și ofician la Sinagoga reformată West London. El a înființat și redactat publicația „European”.

REJUDECAREA „CAZULUI KATZENBERGER”

Acum 30 de ani s-a judecat la Nürnberg procesul de „Profanare rasială” a unui negustor evreu, Leo Katzenberger, fiind declarat vinovat, condamnat și executat.

Unul din magistrații care a făcut parte din instanța nazistă ce a pronunțat această sentință, Heinz Hugo Hoffman a compărut acum în fața curții cu juri din Nürnberg. De fapt, procesul s-a judecat încă în anul 1968, cînd s-a pronunțat împotriva lui Hoffman o condamnare la 5 ani închisoare; acum se judecă apelul introdus de procuror, care a cerut condamnarea la închisoare pe viață, pentru deosebita severitate cu care acesta aplica legile naziste, și așa cumplit de neomenoase.

ÎNTILNIRE DINTRE ȘALOM ALEHEM ȘI MARK TWAIN

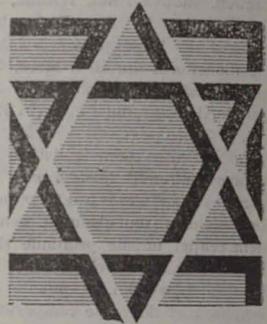
O revistă americană a evocat recent următorul episod semnificativ: În anul 1906, Șalom Alehem și Mark Twain au apărut împreună în același program al teatru-

lui Isador Straus din New York.

„Acum — a spus prezentatorul — vă prezint pe Mark Twain al evreilor”. La care, Sam Clemens (adevăratul nume al lui Mark Twain) a protestat. „Nu, eu sint Șalom Alehem al americanilor”.

EVREII DIN OLANDA

După statistici recente, obștea evreiască din Olanda numără 30 000 suflete, față de 150 000 înaintea celui de-al doilea război mondial. În anii ocupației naziste, cir-

ca 100 000 evrei olandezi au fost deportați în lagăre de concentrare, de unde nu s-au întors decît vreo 5 000. Un număr de 10 000 de evrei au fost ascunși de către vecinii lor neevrei, care le-au salvat în acest fel viața.

Această obște — una din cele mai vechi din apusul Europei — are un trecut bogat, ale cărei vestigii pot fi văzute mai ales în orașele Amsterdam și Rotterdam, cîndva centre ale culturii iudaice. Aici au funcționat tipografiile în care s-au imprimat ediții ale Talmudului și alte cărți religioase etc.

În cadrul Muzeului municipal din Amsterdam a fost amenajat o sală care evocă trecutul obștei evreiești din Olanda. De mare interes istoric sînt expozatele care înfățișează momente din lupta patrioților antifasciști împotriva ocupantului nazist, pentru zădărnicierea planurilor sale criminale de nimicire a populației evreiești.

TIMBRU THERESIENSTADT

Poșta din R.S. Cehoslovacia a emis un timbru special pentru a comemora împlinirea a 30 de ani de la înființarea de către nazisti a lagărului de concentrare de la Theresienstadt. După cum se știe, inițial acest lagăr a fost destinat exclusiv copiilor. Mai târziu, au fost deportate aici familii întregi căci Theresienstadt devenise un „lagăr de tranzit”. Tranzit spre Auschwitz, adică spre moarte.

Timbrul comemorativ, în valoare de 30 de helleri, înfățișează un copil dincolo de sirme ghimpate avînd inscripția: „30 de ani de la înființarea lagărului Theresienstadt”.

מודעות

אין דער כשרער יאמקע פון מאטלאר-נאם פון בוקא-רעשט קאָן מען באקומען כשר פלייש.

דעם 29-טן מערץ, די ערשטע סדר-נאכט, וועט מען אין אלע בוקארעשטער יודן אָנהויבן רעס דאווענען אויפן 19.

צענטערס פאר מצות-פארקויפן

די בוקארעשטער יידישע קהילה מעלדעט אן אויך אין דעם יאָר וועלן פארקויפן ווערן מצות, מצה-מעל און „כרמל“ וויין אין פאָלגנדיקע צענטערס:

מלכים-שול	—	בראוויץ-לאָר-נאָם 4
נרוסע-שול	—	וואַזילע-אָמאקע-נאָם 11
שול אייזיק-אילע	—	וואַנאָפּאָרי-נאָם 31
שול אושוואַרול	—	אָנרע-בערסאָן-נאָם 8
שול יושע-טובה	—	ניקאָס בעלפּאָיאַניס-נאָם 9
שול ווינאַטא	—	טאָראַס שעוויטשע-ניקאָ-נאָם 9
מיטוואָך	15	מערץ פון זייער 16—20
דאָנערשטיק	16	” ” ” 16—20
פרייטאָג	17	” ” ” 14—7
זונטיק	19	” ” ” 13—8, 20—15
מאָנטיק	20	” ” ” 13—8, 20—16
דינסטיק	21	” ” ” 13—8, 20—16
מיטוואָך	22	” ” ” 20—7
דאָנערשטיק	23	” ” ” 16—7
פרייטיק	24	” ” ” 20—7
זונטיק	26	” ” ” 20—7
מאָנטיק	27	” ” ” 20—7
דינסטיק	28	” ” ” 20—7
מיטוואָך	29	” ” ” 14—7

אגראגער נאָך פורים

(המשך פון זייט 10)

קינסטליכער-פאָלק איבערנען-מען וועלן נאָכאָנאָר פון די קאָמפּאָזיטאָרן עלי ראָטאָן, אָרעל דושראָוועאָנו, א.א.מא-לינעאָנו, אלעכסאַנדר מאַנרי, ערוזשען קאַפּלער, היים שוואַרצמאַן. זיי האָבן באַגלייט ביים קלאַוויר די שווישפּילער פון בוקארעשטער יידישן מלוכה - טעאָטער, וועלעכע האָבן נעווינדיק פון זייערע שפּאַננדיק וואָס האָבן בשעתו נעמאכט דעם רוים פון טעא-פער באַראַישענס.

אלטע פאָלגערס, גייע אַלעס שפּאַננדיק, נאָך באַליבט ביים עולם. לכּבּוד פורים, האָבן 5 קאָמפּאָזיטאָרן געשאַפן פינף מעללאָדיעס אָ: א טעקסט אינספּירירט פון מיניאַל-אם-תּר. דאָס איז געווען אַ מיין שפּאַננדיק פאָר די קאָמפּאָ-זיטאָרן פאָר דער קהילה, לכּבּוד פורים תּש"ב...

דער „שפּאַנאַק“ פונעם אָנאָט, ווי מען זאָגט אין טעאָטער-לשון, איז געווען דער אויפריפ פון נ. סמראָע, וואָס ווערט קיינמאַל נישט מיר, צו זאָגן אַ וויץ און קלאַנגען פון דער אויב בא-ליבטער מעללאָדיע, האָבן נ. סמראָע און זיין לעבנסקא-לייטערן, קלאַנאָר קאָטן אויסגעפירט צוויי סצענעס, אינספּירירט פון יידישן פּאָפּלאַר. זייער אויסגענומען האָבן אויך די צוויי סצענע-טעס וואָס האָבן אָפּגעשפּיגלט אַספּעקטן פון אָנרדער קהילה.

כּוּ שפּעט אין דער נאכט האָבן די אָנווענדע נעפּיערס אין אַ הערליכענער שפּי-טונג דעם יום-טוב פורים תּש"ב.

...ס'איז געווען באמת ווי זיך ווייטשן זיך א פריי-לעכע פורים! א פורים כדון זבדת.

דברי תורה

(המשך מעמוד 12)

אפשר להקריב קרבנות על כן ביתר צורך לזרז או על הא דואת תורת העולה ויהיה כאלו הקריב עולה ממש.

מדברי מו"ר ר' יחזקאל פאנעס ז"ל האב"ד דעש בספרו „כנסת הזקאל“

המקלט: ארשה לי לשלב לדברי מו"ר דיוק של סבי מרן ז"ל מרילוס בספרו „זי יוסף“ כי תורתנו צוה להקריב קרבנות אמנם כן בזמן שבית המקדש קיים וכמו שזכרנו במסכת תענית (כז: ומילה ל"א) תינה בזמן שבת המקדש קיים מה תהא עלי- בית המקדש קיים מה תהא עלי- הם אמר ליה בני כבר תקנית להם סדר קרבנות בזמן שקורין בהם לפני מעלה אני עליהם כאלו הקריבו לפני ואני מוחל להם על כל עוונותיהם והוא אם שמ- סיים המקרא ויקרא (א — א) מאהל מועד לאמר צוני לומר אם נשאר בימי ההורבן בלתי אהל מועד ואין לנו מובח לכפר ולא כהן בעבודתו אף על פי כן יש לנו תקנת ובמה לאמר כל- זה „ונשלמה פרים שפתינו“ מו"ר (ג—ד) וכמו שפירא במסכת ברכות כ"ו תפלות כנגד תמידין תקנום „ואמרת אני כי בדברי סבי יתרוץ מה שמטיים רש"י בגמרא תענית כ"ז: ד"ה כבר תקנית להם מתיבא ליה לה לאי גיגום והמהראש שם מא- ליה לתרץ. ולדברי סבי יש רמז נאה על ידי תיבת לאמר כ"ו.

צחק מאיר מרילוס האב"ד מיהאלען-באקוי זעצער פאר יידיש און עברית ו'ש' ב'ע'ר' א'ו'ו'ש

שבת, דעם 25-טן מערץ, 11 אויפן, וועט דער רב הכולל האלמן אין דער מלכים שול די טראדיציאנעלע דרשה צו שבת הגדול.

דאָס כשרע רעספּאָראָן פון דער בוקארעשטער יידישער קהילה, פון פּאָפּא-סאַרע נאָם, נר. 18, וועט זיין אָפּן אלע אכט מענע פסח און יידן וועלן דאָרט קאָנען עסן כשר לפסח, מיט נעלם אָדער אומזיסט, אָנגעהויבן פונעם 29-טן מערץ, ערב פסח, כּוּ דעם 6-טן אפריל. די פאראינטערסירטע ווערן געבעטן זיך צו פארשרייבן כאַזייטנס.

דעם 29-טן און 30-טן מערץ, וועלן, אין די אָוונטן, אָרגאַניזירט ווערן די פּאָרדיציאָנעלע סדר-נעכט, מיטן אָנמיל פון די מנהיגים פון דער פּעדעראַציע פון די יידישע קהילות, פון דער בוקארעשטער קהילה, בראש מיטן רב הכולל, ר. רוד משה רוון.

דעם 29-טן מערץ, אויפן 19 (די ערשטע סדר-נאכט) וועט דער רב הכולל, ר. רוד משה רוון, האלמן א פייער-לעכע דרשה אין דער בוקארעשטער קאָר-שול.

דעם 30-טן מערץ, אויפן 18, (די צווייטע סדר-נאכט) וועט דער רב הכולל האלמן א דרשה אין ספּריישן טעמפל פון באַנו-מערעטשינע-נאָם.

אין יאָס, דער אָהוי, באַטשאַן, נאַלין, קלוזש, אָראַרעאַ, אראר, באיא-מארע און סימישאַרא, וועלן די יידן קאָנען עסן כשר לפסח, אלע אכט מענע פסח אין די אָפּטיקע כשרע רעספּאָראָנען פון די יידישע קהילות.

די יידן וואָס ווילן האָבן אַף פסח מצה-שמירה ווערן גע-בעטן זיך צו פארשרייבן אין דער קהילה, שפּעטעסטנס כּוּ דעם 20-טן מערץ 1972.

חסא בתנה את אלה לא יחשוב ה' לעוון לנו אם נעבור ומה יצפת לו להקבירה לשונם מן הצוואר או מן העורף (תנחומא שמניח ה' הן אם ירשע בהם מה יעשה לו ואם יצדק מה יתן לו אולם טפח כחלב לבם וטהו מלאות עיניהם ולו חכמה ישכילו וזאת כי אלה דברי הברית אשר כתב ה' בינו ובין בני ישראל את אשר יא ילו ואת אשר לא יא יאכלו, שבת, מערי"ד ורומיתן המה יליכוכי את האדם בסת דרכו ואורחותיו ישירו והיותו אוהב צדקה ומשפט להי הנה יליכוכי בנפשו הכנות רמות ונכבדות וישביתו מאנוש קנאה ותאוה להרף מאף ולעזוב חימתו והונו כונת הילל אשר גייר אותו נכרי שהתנה. עמו ללמדו כל התורה כולה כשהוא עומד על רגל אחד ואמר ליה דעלך סני להברך לא תעביד זו היא כל המצוות בין אדם למקום אחד מהם לא נעדרה לא יעלה ולא יבוא אל המעלה לאהוב את האדם כנפשו יהוה אשר רמה לנו התורה ואמריה אמר בני, ונפש כל תחסא ומעלה תמער בני, לחטוא באלקים או דע כי גם בעמיתו יחשב בפקדו או בחשומת יד אחת מכל אשר יעשה האדם לחטוא מבנה.

הרב משה שמואל גלאונער האב"ד בקלוזש „שבתי אש“ בספרו

לפרשת צו

(ואו—ב)

צו את אהרו ואת בניו לאמר ואת תורת העלה הוא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבורק" (ספרא א') הובא ברש"י אין צו אלא ירוו מיד ולדורות אמר רבי ששעון ביותר צירי הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס יש למרש המונה על פי מה שמפרש הישמה משה מה שאמר חז"ל סנהדרין צ"ג. אין בו דוד באש למד שחללה פרוטה מן הכיס רצונם לזרז שחללה הפרסיות מביא הלב (כל האברים הלויין שלם הלב חלוי פרסות) (ירושלמי תמומת סוף פרק ט' שאל בקשו פרסות כל אחד לעצמו חרב בכ-

הלוח הקודש

אונטער דעם טיטל „הלוח הקודש“ האָט די צייטשריפט פון ברית עברית עולמי, „עם וספר“ פּאַרע-פּנסל כּט פּאָלגנדיקן רע-ציוניזע

הלוח הקודש — אוי פלעג הייסן, מיט א-ביסל הומאָר, דער טראַדיציאָנעלער לוח וואָס איז געווען בא-קאָנט אין אמאליקן יידישן עסן. א-גע-שריבענער מיט היילי-קע אותיות, און אָנגע-לאַדענער מיט חדשים און טעג. מיט יידישע ימים - סובים, מיט פרייד און טרויער-טעג. אין דער לוח געוואָרן מאַרן יידן און אַמחער וועג-ווייער פאר די טעג און נעכט פון א גאנץ יאָר. היינט, דארפן מיר אויך זאָגן אַף דעם לוח וואָס דערשיינט געלעבטע סעק אין רומע-ניע. וו די יידישע קהילה געניסט פון פרייהייט און סאַלע-ראַנק. א לוח קודש איז דער לוח וויל ער דערמאָנט די וויכטי-קייט פון צייט אין דער געשיכטע פון אָנרדער פּאָלק: היליק, קודש, או אויך די צייט-שריפט פון דאָרט אין העברעיִש, יידיש און רומעניש. דאָס איז צו פּאַרדאָנקען דער מי און עקסטרעמליקייט פון רב הכולל פון רומע-ניע. דר. דוד משה רוון. האַראַר איז אויך דערשינען אין בוקא-רעשט א פּראַכטפולער באַנד מיט די שריפט און פּראָמאָנענט פון יידישע פּאָרטיקולער וואָס סטעלען זיך פּאַר וויכטיקע אָנווייזונגען אַפּן געבט פון יהדות. דאָס בוך „אין ליכט פון דער תּורה“ איז אַינגעטיילט אין פינף פּריקס מיט סימבאָלי-שע טיטלען: „לשמחה בחגך“, „תּורה - גע-שטאלטן“ א.א.וו. דאָס לעצטע קאָפיטל הייסט „זכור!“ און איז גע-ווידמעט דער אַמקום-תּקופה. דאָס בוך איז געשריבן אין אַ שיינער רומענישער שפּראַך, אַבער אלע אַרטיקלען זענען פּול מיט הע-ברעיִשע צייטאָסן גע-דרוקט אין איינגינגלי און דערפאַר האָט דאָס בוך אַן אַרט אין די העברעיִשע ביכער. „דער פּלאַט ווערט נישט פּאַלאַס“ איז דער טיטל פון לעצטן עסי פון בוך. אמת, אויז איז עס.

פון דער גאָרער וועלט

אראבישע פּאָעזיע אף העברעיִש

די צייטשריפט „אונטסקאָ“ פון פּאַריז אינפּאַרמירט וועגן אַ אַנטלאָגיקע פון דער אראבישער קלאַסישער פּאָעזיע, וואָס איז דערשינען אין ישראָל, אין העברעיִשער איבערזעצונג. די איבערזעצונג איז געמאַכט געוואָרן פון דעם באַקאַנטן אַרא-ביש-פּאַרשער אַשר גורל, וועלעכער האָט אויך געשריבן די אַריגינעל-טעדיע צום באַנד. ווי באַוווּסט האָט די אראבישע פּאָעזיע שטאַרק באַאיינפלוסט די העברעיִשע פּאָעזיע און מיטלאַטער.

שפורן פון דער שפּאַנישער אינקוויזיציע

מיט דער געלעגנהייט פון רעמאַנטירן דעם סטערי-פּאַלאַך פון פּאַלערמאָ—סיציליע, זענען אַנדערעס געוואָרן אין די אונטער-דערשינען רוימען אויפשריפטן פון יידישע געפאַנגענע דורן דער שפּאַנישער אינקוויזיציע. די אויפשריפטן זענען פון 14-טן און 15-טן יאָרהונדערט ווען דאָס איינזל האָט געזעט צו שפּאַניע. די קאַמישע פּאַרן אַפּהייטן די היסטאָרישע דענקמלעך האָט אָנגענומען מאַסמילעטל און די רעספּעקטיווע אויפשריפטן זאָלן געשיצט ווערן כּוּ זיי זאָלן דערמאַנען א היסטאָרישע פּאַראַג-געזעייט.

אַנטלאָגיקע אף שפּאַניש, העברעיִש און יידיש

אין מאַרדיר איז דערשינען אַ אַנטלאָגיקע פון דער היינצטיג-טיקער העברעיִשער פּראָזע אין דריי שפּאַראַכ: שפּאַניש, הע-ברעיִש און יידיש.

אַ בוך וועגן די נביאים אף ענגליש

אין ניו-יאָרק איז דערשינען אין אַן ענגלישער איבערזעצונג דאָס בוך פון פּראָפּאַטאָר שמואל איינשטאַדט: „די נביאים, זייער צייט און זייערע געזעלשאַפּטלעכע אידיעען“

דער גורל פון דער מענטשהייט איז אף דער וואג-שאל!

— רעדע פון רב הכולל, דר. דוד משה רוזן, אף דעם פלעגום פון נאציאנאליזם קאמיטעט פאר פארטיידיקן דעם שלום —

רעם 3-סו טערץ הא'ר און פאָרנעקונדען דער פלעגום פון נאציאנאליזם קאמיטעט פאר פארטיידיקן דעם שלום פון דעם סאָציאליסטישען רעפובליק רומעניע.
איין די עבאטס און ראדן פונעם סעמינאר-בארינס פארן יאָר 1970 און פון דעם פלאר-פראָעקט פארן ליפּוויט'ס יאָר, האָט גענומען דאָס וואָרט דער רב הכולל, דר. דוד משה רוזן, סיד פארעפנטליכן אויסצוגן פון דער רעדע.

צייטשריפט פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

סצענע פון פורים-שיל

„א גראגער נאך פורים“

שפּיל. דער מחבר, ישראל בערקאָוויטש, האָט מיט אסך קינסטלעריי פּינענעפּיל בא-נוצט טראַדיציאָנעלע און פּאָפּולאַרע עלעמענטן כדי צו געשטאַלמיקן פאר דער בינע די העלדן און סימבאלישע פּונן מניל'ת אסתר. די שוין-שפּילער האָבן געשפּילט מיט דערנאָכער איבערנעגענקייט און אויסגעפירט א באמת יום-טובֿ'דיקן סעקסאַטאַל, וואָס האָט זייער אויסגענומען ביי די אָנזענער.

נייע פרייהייט פון רומעניע, א קלימאט אין וועלעכן אלע די וואָס ווילן קאָנען אָפהויבן זייער טראַדיציע און זייערע מינהיט. פורים תשל"ב האָט גלייכצייטיק, אויך באהיין די ליבשאפט מיט וועלעכער אונדער קהילה פלעגט די רעליגיעזע טראַדיציע און אלץ וואָס ס'האָט א שייכות צו איר, ווי אויך די צונעבונדן-קייט פון די בעלי-בתים צו דער קהילה.

אפן ערשטן אוינגבליק, דוכט זיך: וואָס קאָן זיין ווייניקער צונעפאסט ווי א כראַניק וועגן פורים אין א גאָס אפילו געשאפן א ווערטל ערשיינונג? „א נאָכער נאָך וועגן אזא מיין פארשעמיקטער דערשיינונג? „א נאָכער נאָך פורים...“ און דאָ, אויב מיר ישרייבן אונטער דעם אופן וויאזוי דער יום-טוב פורים תשל"ב איז ביי אונדז געפיערט געוואָרן, איז עס דערפאר ווייל דאָס איז פיל-זאָגריק פון מערערע שטאנד-פונקטן. קודם כל באווייזט דאָס אף דעם איבערצייגן-דיקטן אופן די פולע רעלי-ען פרייערדיקע פאקטן וואָס בעטן זיך פארצייכנס צו ווערן, א-פילו אין א פארשעמיקטער כראַניק.

אזוויי עס האָט גענוינזן דער רב הכולל אין זיין וואָרט, איז פורים דער מקור פון יידישן טעאטער און דער יידי-שער שווישפּילער, דער יידי-שער משורר אין א נאָכפּאָל-געד פון יעדע פורים-שפּילער אָדער לציט וואָס פלעגן אין מיטלאַטער פארוויילן פורים יידישע קהילות, פּאָרשפּילן-דיק סצענעס פון דער מניל'ת פּאָרס פארוואָס דער יום-טוב און אויך אין אונדער דער קהילה געוואָרן, לויט דער טראַדיציע, אויך דער יום-טוב פון יידישן טעאטער. היינטיקס יאָר, האָט דער יום-טוב באקומען א באוונדערן-לאַגין, דורך דער נאָכפּאָל-קונג פון אָנזענערע קינסט-לעב וואָס האָבן זייער נאָזן לעבן געוויקלט דער בינע מיט זייערע נעכטשפּילן-קלינסט-לעישן טאַלאַנט, האָבן זיי אויפגעלעבט מאָמענטן פון דער געשכעפט פון יידישן טעאטער אין רומעניע — א טעאטער פון פארנעם, מיט א רייכער טראַדיציע — נאָר באוונדערט דעם מאָמענט „באראשום“ א לויט-שטראל אין א ציטערע אַרץ פון פאשיוס און מלחמה.

און איצט, וועגן יום-טוב פורים נופא, דער יום-טוב האָט, פארשייט זיך, אָנגע-הויבן אין די שולן, מיטן לינגען די מנילה. און דער בוקארעסטער כראַ-שול, איז די מנילה געליינט געוואָרן פון רב הכולל, דר. דוד משה רוזן, א י"ג אדר אין אָונט א י"ד אדר אינערפרי. אין די תלמוד-תורה'ס האָבן די קורסאנטן אָנגעהויבן לערנען פון מנילה נאָך מיט עפליכע וואָכן פריער.

און אפדערנאכט האָט די פערעראציע פון די יידי-שע קהילות אָרגאניזירט א וונדערבארע טראַדיציאָנעלע פיערונג אין די זאלן פון כשר'ן עססאָראן פון פּאָפּא-סאָאָרע-נאָס. עס זענען אָנגע-ווענדט געווען די קורסאנטן פון תלמוד-תורה, מנהיגים פון דער קהילה, שרייבער, קינסטלער א. א. די זאלן פונעם רעסעאָראן וו עס עסן מעלעך 700 ייִדן, האָבן פאן דעם יום-טוב פורים געביטן זייער אויסען. געניטע מיט האָבן באזירט די וועגס הענט העלדן און סצענעס פון דער מנילה און געשאפן די גויטיקע שטימונג און סביבה פאר דעם יום-טוב.

די פיערונג האָט געעפנט דאָס כראַס פון דער תלמוד-תורה, כּאָפּ 50 פּערזאָן, קיינריס פון פארייניגטן פון קינסטלער חיים שוואַרצמאַן, אין דער טאָג ליפּונג פון אָר-קעסער זענען אויסגעפירט געוואָרן פּרעמיקע טראַדי-ציאָנעלע לידער וואָס בא-זינגען דעם יום פורים. דאָן האָט דער רב הכולל גערעדט וועגן דער באדייטונג און היינטיגייט פון זיין יום-טוב פורים.

די פיערונג האָט געעפנט דאָס כראַס פון דער תלמוד-תורה, כּאָפּ 50 פּערזאָן, קיינריס פון פארייניגטן פון קינסטלער חיים שוואַרצמאַן, אין דער טאָג ליפּונג פון אָר-קעסער זענען אויסגעפירט געוואָרן פּרעמיקע טראַדי-ציאָנעלע לידער וואָס בא-זינגען דעם יום פורים. דאָן האָט דער רב הכולל גערעדט וועגן דער באדייטונג און היינטיגייט פון זיין יום-טוב פורים.

די פיערונג האָט געעפנט דאָס כראַס פון דער תלמוד-תורה, כּאָפּ 50 פּערזאָן, קיינריס פון פארייניגטן פון קינסטלער חיים שוואַרצמאַן, אין דער טאָג ליפּונג פון אָר-קעסער זענען אויסגעפירט געוואָרן פּרעמיקע טראַדי-ציאָנעלע לידער וואָס בא-זינגען דעם יום פורים. דאָן האָט דער רב הכולל גערעדט וועגן דער באדייטונג און היינטיגייט פון זיין יום-טוב פורים.

איד האָט דאָס מילד פאר קולטן, לייבאנדער אויפ-א-סונג, און זענען מענטש נאָכט, „שמעלאַפּארטער“ און רעדן ערד, יעדער מענטש איז מחויב צו טון נוסח, צו פארשיפּרעבן ליבשאפט אויב זי ווערן פּאַרנעשטעלט דורך דעם כּוּר א תעלם. די צייטן האָבן זיך גע-ביפן, היינט שווייגן נישט מער די „שמעלאַפּארטער“ און זיי גייען אויבנישט מער אונטערבאכט צו ווערן. זיי רופן אויס זייער פּאַקטעט קעגן אלע די וואָס וואָלטן געוואָלט און די מענטשהייט וואָל ווידער ווערן א דושינגל אין וועלעכער די גרויסע זאָלן איינזלינגען די קליינע, זיי שמעלן זיך מיט דערפּאָל אקעגן אלע די וואָס וואָלטן געוואָלט די מענטשהייט צו אן אפּשאַיטן אוישייטן פון וועלט-פארינעם.

איד האָט דאָס מילד פאר קולטן, לייבאנדער אויפ-א-סונג, און זענען מענטש נאָכט, „שמעלאַפּארטער“ און רעדן ערד, יעדער מענטש איז מחויב צו טון נוסח, צו פארשיפּרעבן ליבשאפט אויב זי ווערן פּאַרנעשטעלט דורך דעם כּוּר א תעלם. די צייטן האָבן זיך גע-ביפן, היינט שווייגן נישט מער די „שמעלאַפּארטער“ און זיי גייען אויבנישט מער אונטערבאכט צו ווערן. זיי רופן אויס זייער פּאַקטעט קעגן אלע די וואָס וואָלטן געוואָלט און די מענטשהייט וואָל ווידער ווערן א דושינגל אין וועלעכער די גרויסע זאָלן איינזלינגען די קליינע, זיי שמעלן זיך מיט דערפּאָל אקעגן אלע די וואָס וואָלטן געוואָלט די מענטשהייט צו אן אפּשאַיטן אוישייטן פון וועלט-פארינעם.

די פערעראציע פון די יידישע קהילות כּרענגט דורך מיין וואָרט א הארציקן גרויס-די שלום-קעמפער פון רומע-ניע און שיל'ס זיך און מיט איר נאנצער בעמקייט צו די באטינגען פונעם נאנען פּאַקט פאר פּערדען דעם נאָ-בעלן אידעאל פון שלום. ס'יר ווילן געבן פּאַרנעמען אייער צייט מיט א באריכט וועגן אונדער באשיידענע פּרעמיקע אף דעם געביט. פיר קאנען נאָר זאָגן אז אין דרשות פון אונדערע שולן, אף די שפּאַלן פון אונדער צייטשריפט, אף די זייטן פון די אנדערע פּובלי-קאציעס וואָס מיר פארעפנט-לעבן, און אנדער וואָרט אף פארשיידענע איבערנאציא-נאלע פארווארטונגען, אין אלע מאניפעסטאציעס פון אינ-זענען קהילות, געפונען פיר א געלעגנהייט אָפּזענען דעם קאפּ פון שלום זיין בכּו-דיקן בלאזן וואָס ער פאר-דינט.

איד האָט דעם כּוּר צו געהערן צו די וועלעכע האָבן צוריק מיט 2 יאָר איינבער-געשריבן דעם אקט פון גינרן אין רומעניע די דני-דיענע באוועגונג פון די שלום-פארטיאנער. ווען מיר קוקן צוריק צו דעם פּאַר-פּענעם פּעריאָד, קאָנען מיר זיך אָפּבאַן א היטבון וואָס און איםגעהייערע וויכטיקייט עס האָט געמאכט און עס האָט געבן די שלום-באוועגונג און אַפּראַעווען די מענטשהייט פון דער געאר זיך אראָפּ-צוגלייטן אין תּוּמם פון א גייער מלחמה.

איד האָט דעם כּוּר צו געהערן צו די וועלעכע האָבן צוריק מיט 2 יאָר איינבער-געשריבן דעם אקט פון גינרן אין רומעניע די דני-דיענע באוועגונג פון די שלום-פארטיאנער. ווען מיר קוקן צוריק צו דעם פּאַר-פּענעם פּעריאָד, קאָנען מיר זיך אָפּבאַן א היטבון וואָס און איםגעהייערע וויכטיקייט עס האָט געמאכט און עס האָט געבן די שלום-באוועגונג און אַפּראַעווען די מענטשהייט פון דער געאר זיך אראָפּ-צוגלייטן אין תּוּמם פון א גייער מלחמה.

איד האָט דעם כּוּר צו געהערן צו די וועלעכע האָבן צוריק מיט 2 יאָר איינבער-געשריבן דעם אקט פון גינרן אין רומעניע די דני-דיענע באוועגונג פון די שלום-פארטיאנער. ווען מיר קוקן צוריק צו דעם פּאַר-פּענעם פּעריאָד, קאָנען מיר זיך אָפּבאַן א היטבון וואָס און איםגעהייערע וויכטיקייט עס האָט געמאכט און עס האָט געבן די שלום-באוועגונג און אַפּראַעווען די מענטשהייט פון דער געאר זיך אראָפּ-צוגלייטן אין תּוּמם פון א גייער מלחמה.

א וונדערבארע תלמודישע לעבנס-שטעל פאַר פאר יעדן מענטשן דאָס בילד פון א גרויסער וואָג-שפּאַל א וועלע-כער עס געפונגט זיך דער גורל פון דער נאנצער מענטש-הייט. אף אין וואָג-שפּאַל גע-פונגט זיך אלץ וואָס ס'איז פּעריש, יעדעס געדול וואָס ישפּאַלט, יעדער קיינער-שטייכל, אלע געבליענע-דאנקען אלע געבליענע-פילן, אלע מעשיות-מובים אף דער אנדערער וואָג-שפּאַל געפונען זיך אלע פארברעכנס, דאָס נאנצער שרעות, אלץ וואָס ס'איז מיינס און לעבן, יעדער טראָפּ בלוט, יעדע פּאַרנאָ-טעגט טרער, „מיט ריין סאט — זאָגט דער תלמוד — קאָנסטן, מענטש, באוועגן די וואָג-שפּאַל צום נוסח און אזוי-ארום באטיממען נישט נאָר וועגן דיין אייגענעם גורל, נאָר אויך וועגן דעם גורל פון דער נאנצער מענטשהייט.“

א וונדערבארע תלמודישע לעבנס-שטעל פאַר פאר יעדן מענטשן דאָס בילד פון א גרויסער וואָג-שפּאַל א וועלע-כער עס געפונגט זיך דער גורל פון דער נאנצער מענטש-הייט. אף אין וואָג-שפּאַל גע-פונגט זיך אלץ וואָס ס'איז פּעריש, יעדעס געדול וואָס ישפּאַלט, יעדער קיינער-שטייכל, אלע געבליענע-דאנקען אלע געבליענע-פילן, אלע מעשיות-מובים אף דער אנדערער וואָג-שפּאַל געפונען זיך אלע פארברעכנס, דאָס נאנצער שרעות, אלץ וואָס ס'איז מיינס און לעבן, יעדער טראָפּ בלוט, יעדע פּאַרנאָ-טעגט טרער, „מיט ריין סאט — זאָגט דער תלמוד — קאָנסטן, מענטש, באוועגן די וואָג-שפּאַל צום נוסח און אזוי-ארום באטיממען נישט נאָר וועגן דיין אייגענעם גורל, נאָר אויך וועגן דעם גורל פון דער נאנצער מענטשהייט.“

א וונדערבארע תלמודישע לעבנס-שטעל פאַר פאר יעדן מענטשן דאָס בילד פון א גרויסער וואָג-שפּאַל א וועלע-כער עס געפונגט זיך דער גורל פון דער נאנצער מענטש-הייט. אף אין וואָג-שפּאַל גע-פונגט זיך אלץ וואָס ס'איז פּעריש, יעדעס געדול וואָס ישפּאַלט, יעדער קיינער-שטייכל, אלע געבליענע-דאנקען אלע געבליענע-פילן, אלע מעשיות-מובים אף דער אנדערער וואָג-שפּאַל געפונען זיך אלע פארברעכנס, דאָס נאנצער שרעות, אלץ וואָס ס'איז מיינס און לעבן, יעדער טראָפּ בלוט, יעדע פּאַרנאָ-טעגט טרער, „מיט ריין סאט — זאָגט דער תלמוד — קאָנסטן, מענטש, באוועגן די וואָג-שפּאַל צום נוסח און אזוי-ארום באטיממען נישט נאָר וועגן דיין אייגענעם גורל, נאָר אויך וועגן דעם גורל פון דער נאנצער מענטשהייט.“

מעסאזש פון רב הכולל דר. דוד משה רוזן

(המשך פון זייט 11)

ליבע ברידער

בל ובפני יתי ויכנול.

דער אלטער דר, פון דער הגדה: ווער ס'איז הונגעריק זאָל קומען עסן, איז פאר אונדז נישט סתם א ספּיריטוועלע וואָרט, נאָר דער איינסטער פון א דערפרייענדיקער וואָרט-ליכטיקייט. מער ווי 10.000 ייִדן, אלסו, קראַנקע, מענטשן אָן משפּחות באקומען חורשעלעכע הילף אין געלט, שפּילן, קליי-דער, מעדיקאמענטן, מעדיצינישע הילף, פון אונדער קהילה א ווירקלעכקייט אין אויך און דער אנדערער גענערעווער רוח פון דער הגדה: כל דצריך יתי ויפּסוּ, ווער ס'איז אין א גויס, זאָל קומען האַלטן פּסח מיט אונדז. ווי אף די פריערדיקע יאָרן, וועלן אויך דאָס יאָר, און באווא-דעסט אף און אנדערע פונעם לאַגין, מיינסטער פון אונדערע ברידער און שוועסטערס דעם סדר אין אונדערע קהילות און פילע וועלן אלע אכט מעג פּסח עסן אין די כשר'ע רעסעאָראַנען פון די קהילות.

צייטן-שריפט

פונעם דורעם רעליגיעזן יידנטום

מ ע ס ז ש

פון רב הכולל ר. דוד משה רוזן, צום רעליגיעזן יידנטום לכבוד פסח תשל"ב

ליבע ברידער און שוועסטער

דער ערשטער פון אונדזערע ימים טובים, פסח, איז אין איין עלפטער מיט אונדזער פאלק און מיט אונדזער אמונה גופא. ביי דעם סדר של פסח וויקלען מיר אויף יאָר איין יאָר אויס, דעם געבורט־טייג פונעם פאלק ישראל. די אלטע הגדה הערשט זיך צו יעדן רור, ברענגט אים די אָפּפאלאנג פון שנים קדמוניות. אירע אותיות, פארגעלעט פון די יאָר טויזנטער, באקומען חיות און רעציילן אונדז פון די ערשטע לייך, פון די ערשטע מרבנות, פון די ערשטע נעחנות.

וויאזוי זאלן מיר אָנפונגן דעם תוכן פון דער דאָזיקער הונדערטבאָרער הגדה־ליל, וועמענס וויסלעך הערן נישט אויף סבשך צו זיין, פּרילינג נאָך פּרילינג, כאַפּש זיי זענען באַ- דעקט מיטן שטויב פון לאנג פארגאנגענע צייטן, דעם פּריו- הייסט־מעטאָאָש וואָס איז יעדעס פּאָל פּאָל מיט פּריושקייט. איז די הגדה אפּשר אַ בראַגיה, דערמיט וואָס זי אַנפּפּלעקט פאַר אונדז פאַרנעמלעכער גאַטע פונעם ווייזן עכר? דורך די צערמלעכע נגונים וואָס דינגען ארום פון אירע פּריושקייט, רורד דער אומענדלעכער גאַטע פון די רעהוויבענע געפילן וואָס זי רופט ארויס, איז די הגדה נישט די סימפּאָגיע פּר- נעם הירוח? איז זי נישט אַ תּפּילה, אַ הייסע תּפּילה, אַ הלל צו דעם אלטעם פּאָפּולער, וועלכער איז אין דער אומענדלעכער „ליל שמורים" אין דער וואַכנאַכט, דער שומר פון זיינע וואַרט־מרגער? איז נישט באַרעכטיקט דער יעניקער וואָס רופט אָן די הגדה אַ פּיוט, אַ פּאָעזי, דער פּאָעס פונעם צייכטיק אומבאַפּלעקטן ציגעלע, דאָס „תּד בּריוֹא", אויף וועלכן מ'האָבן געלויבט פון תּמיד אַז די נעגל און ציינער פון די חיות פון דער וויסלעך פון דער געזעלעכער און וועל- כעם, האָט זיך פּאָס, דאָך איבערגעלעבט.

בראַגיה, סימפּאָגיע, תּפּילה, פּאָעזי? **מה נשתנה?** נישט גאָר דער יונגסטער פון דער משפּחה, מרגער אַ קשה אויף

דער דאָזיקער נאַכט, וועלכע איז איינגעהולט איינצייטיק אי אירע אומבאָריקן לבוש, אי איר דעם סודותדיקן שלייער פון פאַנטאַזיע. **מה נשתנה** איז אויך דער אויסדרוק פון אונדזער רושש נאָך וויסן, וואָס האָט זיך קיינמאָל נישט געשייט, אונדזער אומאופּהערלעכער הונטש צו וויסן מיט וואָס שייט זיך אונטער די דאָזיקע כראָניק פון אלע אנדערע, אזוי אז אַנשטאַט דעם אַרעכטפּאָלישן אָרער מוזי געוויך, פילט זיך כּסדר פון דער כראָניק דער ריח ניוחה פון היינט? מיט וואָס שייט זיך אונטער די דאָזיקע סימפּאָגיע פון אלע אנדערע, אזוי אז אירע אַקצענטן זענען, אין איינזענעם, אי זיפּצן אי פּריויד־שלאָנג? פאַרוואָס פילן מיר, אז די דאָזיקע תּפּילה דערהייבט זיך תּהבּער זיי ווי אנדערע, אז די דערגרייכט צום כּסא הַכּבּוד, אין ווי קומט עס וואָס דער דאָזיקער פּאָעזי דרינגט אריין אין די הערצער טיפּער ווי די אנדערע?

מה נשתנה? פאַרוואָס איז דער דאָזיקער געבורט־טייג געשריבן פון זיין ערשטן אַת אָן, מיט פּרערן און בלוז? פאַרוואָס דערמאנט אונדזער פּאָפּולאַר אַנשטאַט אַ גליקלעכע קינד־הויט, און אַנזויב פון היסטאָרישן דרד, פּאָל מיט ווייטקין, מיט צרות, כּוּמערע ווי דער מרד, וואָס געפינט זיך אויף דער קעהר, פונעם סדר־טייט? פאַרוואָס איז דעם קינד וואָס פאַרקערפּערט דאָס הירוח, **משה'**, נישט דערלויבט צו גע- ניסן פון דער וואַרעמקייט פון אַ גליקלעכער מוטער, פאַר- וואָס איז זיין צורה נישט באַלויבטן פון דער מוטערלעכער שייט פון אַנשטאַט און שייט, נאָך הויפּד, ער וויינט אָן אויפּהער, ער שרייבט די הימלען ציטערן, ער שרייבט אַנשטאַט צו גונגען, ער שרייבט מיטן קול פון אַן אומשילדריק קינד און דאָס געשרי פאַרוואַנדלט זיי אין אַן אויסכּרוד פון רעוואָלוציע קעגן דער אומגעזעכטיקייט, ער שרייבט ארויס פון דעם קויבער? וואָס די כרוניקדיקע כּוואַליעס וואַרפן עס היין און הער?

מה נשתנה? און איינערלישער גירל, איינע פון די גרויסע דעגענישן פון דער געזעכטער, אַ גאָר פּרערן מוז' ווי ביי אלע אנדערע. פאַרוואָס אויפּפיל לייך, און אויפּפיל איד, אויפּפיל נסיון?

אויב איר ווילט פאַרשטיין דעם דאָזיקן גורל, אויב איר ווילט פּרער זיין די רעזענטיש, פּאָ ליינעט איבער נאָך אַסאַל די ערשטע ווערטער פון דער הגדה „כּל רבּין יתי ויכוּל". אַלע הונגעריקע זאָלן קומען און זאָלן עסן". אין די דאָזיקע ווערטער וועט איר צוגעגעבן נישט נאָך דעם תּוכן פון דער הגדה, נישט נאָך דעם ווי פון פּסח, נאָך פּאָקע פון עס, דעם מות פונעם הירוח.

מיר זענען געבוירן געוואָרן אין שווערע לייך, מיר האָבן דורכגעלאָפּט עינזייטיק קשיים, פון אונדזערע ערשטע שריט וואָס מיר האָבן געמאַכט אין דער ארענע פון דער געזעכטער, האָבן מיר זיך געהאַלטן אלס מרגער פון אַ דערהויבענעם אידעאַל. מראַץ אלע קרובות וואָס מיר האָבן געבראַכט, אלע פּרונעיות וואָס מיר זענען אויסגעשאַטען, האָבן מיר זיך נישט אָפּגעוואָגט פון איינ- דער טיפּער איבערצייגונג, פון אונדזער פּעסען גלייבן אז די דאָזיקע וועלט, די רייכע און געבענשטע ערד, איז נישט באַשאַן אז די פּרעהס זאָלן לעבן אין וויילע, פאַרשווענדערט, און די שיקלאַש זאָלן אויסגיין פון הונגער- קיין איין רגע האָבן מיר נישט איבערגעריסן אונדזער אַג- שאַרענגונג, אונדזער מיט און ביי דער רייכער סעודה פונעם לעבן, וואָס הערשט אַ סדר, און אָרונג פון גערעכטיקייט. אָס דאָס איז דער אונטערשיד, אָס דאָס איז דער פּתרון פון דער פּריליגעריקער געזעכטער, אַ געזעכטער וועלכע איז באַשפּענדיק שירה, תּפּילה, פּאָעזיע; אַ געזעכטער וועלכע האָט זיך אָפּגעוואָגט פון מנוחה נאָך צוריק מיט פיר מוויזט יאָר, און געוואָרן אַ העלדישע קעמפּערין; וועלכע האָט זיך פאַרוויקלט אין אַן אומאויפּהערלעכער שלאַכט, כּדי יעדן מענטש זאָל פאַרוויכטער זיין די חיונה, און די מצה פון ברכה און גלייב- הייט אין וועלכער מ'וויינט נישט קיין שום קנאה אָרער שנאה, זאָל זיין אויף יעדעס מיט. פונעם אַנזויב אָן האָט דאָס קינד משה, נישט ארויסגעוויזן קיין צופּרידענעם שטייכל דער וועלט פון דרייט און פּלעסות, פון אומרעכט און שפּאַל- פּוּר. זיין ערשטע מגע ומיטא מיט דער וועלט איז געווען געשריבן פּאָפּעס, רעוואָלוציע און קיל קירא. אָס דאָס איז דער „מה", וואָס איז „נשתנה", אָס מיט דעם שייך זיך אַנגער- משה און זיינע נאָכפּאָלגער.

די נעכט פון פּסח רעגן אונדז אוי ארום אָן צו פאַרוויקל- לעבן די לאַזונג פון גלייכטייט צווישן מענטשן אין פּעלסער, צערייטן די קושן פון סיי וואָס פּאַראַ מיין שיקלאַשע, דערפּולן דעם הונדערטבאַרן משחיתן הילס ווען אלע מענטשן וועלן זיין „כּני תּורין", פּריוע מענטשן.

אין דערפּאַר דערמאנט נישט די הגדה נאָך דעם עכר פון די קרבנות, דעם „קרבן פּסח", זי ווייזט אָן אויך אויף דעם עתיר פון די האַגענענען, פון כּשחור, דעם „פּסח לעתיר". זי רעציילט אונדז נישט כּלזוי פון פּרעהס אַכזריות, זי ווייזט אונדז אויך אָן אירע דעם מיינער גאַסס, אליהו הכּזי, וועלכער וועט מביט זיין די תּפּוּח פון מענטשעלען גלייט. פון אירע נגונים הערן זיך נישט, נאָר די קרעכען פון די קרויסיש. נאָר אויך די „שירה הדשה" פון דער גאולה וואָס וועט אויסלייזן די גאַנצע מענטשקייט, אירע פּסוקים זענען נישט נאָר אַ תּפּילה פאַר די נשמות פון די אַלע וועלכע, זענען פּאַפּל אַ קרבן פון מלחמות אין אַנפּהרדירקונג, נאָר און דער וועלכער צייט, ברענגען זיי אונדז אויך דעם מעטאָאָש פון קריאת שפע של שחרות, פונעם פאַרגרונג וואָס שאַרעט ביים אַררונג, פון די טעג וואָס דערנען- ער'ן זיך, ווען מיר אַלע איינעם וועלן זינגען הלל, שירות ותּשׁבּוּח צום כּבּוד עולם אין צו זיין באַשאַף.

(המשך אויף זייט 10)

שאינו יודע לשאול...

אלע סאָל ווען רבי לוי צ'אָס באַרדייטשער פּלעגט אָנפּרעכען דער הגדה צו שאינו יודע לשאול פּענעט ער זאָגן: „דער וואָס קאָן נישט פּרעגן, בין איר, לוי יצ- חק פון בערדישעווי. איר ווייט נישט וויאזוי, דיך צו פּרעגן, רבּונו של עולם, און אפילו ווען איר ווייט, ווי וואָלט איר געוואנט, ווי וואָלט איר געוואנט דיך צו פּרעגן פאַרוואָס די וועלט פּרער זיך אזוי און נישט אנדערע? אָבער די הגדה זאָגט צום פּאָפּער: „ויל גירוד לביו", וואָלט זאָגן דיין ווין. די הגדה פאַרפּוּר אַף דער תּורה, ווי עס שטייט פּאָקע אזוי דינעטוועגן..."

מען ברענגט אריין דעם פּסח

פאַרוואָס אַרבעט כּוּסות?

ווי באַווסט, דאָרף מען ביים סדר אויסטרינגען אַרבעט־כּוּסות. מ'איז אָבער נייטש די איינציקע געלע- נגהייט, אין די סדר־געבט, ווען עס רעדשיינט די צאָל פיר. מען קאָן זאָגן אז איר ביי צום שבת פאַר הויש ווערן געלויבט מער טיפּפיר פּרשות אין דער תּורה די פּרשות זענען אזוי היבטיק אז דער תּלמוד הייסט אפילו איבערויסן דאָס ליינען די אנדערע געווינלעכע סדרים און ליינען נאָך די צוגעגעבענע פיר. אָס זענען זיי: סקלים, זכר, פּרה, החודש, עס איז בראי צו דער- מאַנען אז געוויסע תּלמודי חכמים זענען אין דעם א צוואַמנעהאנט מיט פּדעה. א צווייטער זאָגט אז די אַרבעט כּוּסות מיינען איר די פיר מינים צווייליא- ציעס אין וועלכע די גע- שיכטע פון די בני ישׂאָל האָט זיך פאַנגאָרענע- וויקלט און אייניקע זאָגן אז אין יום הדין וועט דער רבּונו של עולם אויפ- טעמען די צדיקים מיט אַרבעט כּוּסות.

וועלכע עס זאָל נישט זיין די דערקלערונג, איינס איז קלאָר: דער נאַנצער סדר, די הגדה, די תּנו- עות, די מאַלכּים, שטייען אונטערן צייכן פון פיר.

די פּעדעראַציע פון די יידישע קהילות פון דער סאַציע- ליסטישער רעפּובליק רומעניע רוקט אויס אירע טיפּפסטע טיפּפערן דעם רב הכולל, ר. דוד משה רוזן, צום טויט פון זיין שוועסטער

ברכה בעטי גאַטליב

די פּרה פון רב האַשוי פון שפּאַלאַנד, ר. וואָלף גאַטליב. די לוויה איז פאַרנעקומען דעם 8-טן מערץ 1972 (כ"ב אדר תשל"ב) אפן בית עלמין סנהרריה פון ירושלים. יהי רצון, אז אונדזער באַליבטער סנהיג רותני זאָל גע- פונען אַ טרייסט אין זיין הייליקער אַרבעט אפן געביט פון תּורה און לטובת אונדזער קהילה.

פון מיפּן האַרצן בעטן מיר פאַר אים - התקום יתום ואלתו בתו שאר אנלי ציון וירושלים.

כתב-עת

של היהדות הדתית הרומנים

ב"בוקרשט
מספר 272
כ"ט אדר תשל"ב

ידיעות

פסח תשל"ב חג כשר ושמה!

כתבי-עת למחקר
פולקלור

מרכז הפולקלור של יר האוניברסיטה העברית בירושלים פרסם את הכרך הראשון של "מוקרי" המרכז למחקר הפולקלור. הכרך נערך על ידי ד"ר דב נואי ושושן בן-עמי. הוא מכיל 30 מחקרים אחד מתפקדיו העיקריים הוא לשלול את הפולקלוריסטים לשחוף פצולה.

הכרך הראשון יצא לאור בשנת 1972 ויכיל שירים עממיים בארית, שנרשמו לפני 40 שנה בפולין, נוכח הפולקלור ונוחאון לאנטולוגיה ופולקלור בי-פולין לקטו עד עתה 9000 ספרים עממיים, כוונתו של המרכז היא, להדפיס 26 כרכים עם ספרים עממיים גם עם תרגומם בעברית ואנגלית. החשיבה הרושית של המרכז היא ליצור ספרים מלווים על ידי הקירות שונות במסח הפולקלור והיהודי בעלי ידוע עד עתה. גלית ירי לקוט ספרים (בניב הקטור), מנהיגים וכו', בשחוף פעו-לו עם המרכז למחקר המוסיקה היהודית שעל ידי האוניברסיטה העברית מתקיימת גם חקירה על המוסיקה הנסורסית והפולקלור של היהודים מרוק.

תמונה מרשימה

לגבי החגיגה למלאות 130 שנה להופעת העתון "ד"ר ג'ואיש קרוניקל" בלונדון של מישוה: מי זיהו ההואים אשר להונו תעתו כאשר יצא לאור?

נמצא, שבמים ההם, הקהילה היהודית באנגליה מנתה 30.000 נפשות, וזוהי 18.000 נרו בלונדון ורובם השתקפו בבריה עוד 40 שנה נקודם. ביניהם 3000-2 היוונים ספרדים וזוהו אשכנזים. חספו קטן וזוהו הגר באך עוד במאה ה-XVII. בנוגע למצב החמרי בשנות 1815-1880, רב חברי הקהילה היו עניים, וזו מצאו בוסק להם חוקם רק חלק קטן להם ת"י לשכונה הבינונית. בשנת 1840 זיהו חס-פחות חשובות אחדות. ספרדיות ואשכנזיות לבנות בית-כנסת והוא נקרא בשם בית-כנסת אנגלי.

הקהילה הפירנצה

הקהילה היהודית בפירנצה שבאיטליה, מונה 1.500 נפשות. בית הכנסת שלה בנין גודל ונפאור. על יד נמצא בית-הספר של העדה, והוא נקרא בשם והלדו הקול קאסטו.

חגיגה

העתון "מיניכניו יד" שע נאכריסט" מלא לא מכבר 20 שנה להופעתו. אהונו מביעים לחברינו עורכי העתון אזוליים לבביים.

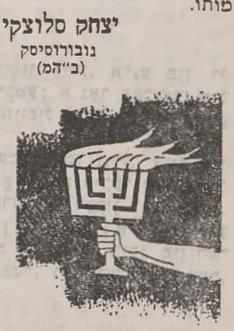
דמותו של המחיקק

שבשעה שיתעוררו הכוחות השונים ויצא לרוב זה בכה וזה בכה וישאדם יתחלף לרו אנפיו או כוח אלקים יהיה השופט והמכריע שכל פעלו-תיו יהיו בצדק ובמשפט אל ירעו ולא וישחיתו בכל הר קדשי ועתה בן אדם באוראה כמח נדול רוב ערך השופט אם יהיה בין איש ובין רעהו הלא עליהם ללכת אל השופט אבל רוח אלקים הוא פצוי בכל עת גם כיום גם בליה בכל מקום על השופט לחקור את מי האמת ופה הכל נלוי ידוע לפניו, אבל במה דב-רים אמורים בשעה שהאדם ישמע לקול רוח אלקים אשר יבש מה שלבו חפץ, אז יאבד רוח אלקים את סגולתו ונצוצי האור שבו יכבו והק דשה תלך ממנו והוא ית-מוזע הכשר. וכזה היה בעת המבול בשעה שהלכו כולם אחר תאוות לבם. כתוב ויאמר ד' לא ידון עוד רוהי באדם כשנשמהו אשר, כלומר באשר גם הוא התמוז עם הגוף. אך עתה ראתה הלמכה העליונה כי האדם מבחר הי-צירה עליו להרום ולהחריב את כל העולם ואין מי שיצער כי ינוכה לרעת כי אי אפשר לרוח אלקים למחות תפקיד זה ואזו יצתה הפקודה לתת תורה חוקים ומשפטים לרסן החייה בעלת שתי רגלים מוכן ומאליו כי צריך לזה הכנות ומאורעות עד שמעמד הר סיני אבל גם התורה הלא המלא את הפקודה אם היה מונחת בקרן זו"ת ורוח אלקים באדם אין ולזה נבחר משה אשר תחת אשר כל יצירו עולם היה בהם רק נשמת חיים כלומר שמה בעלמא היה הוא איש אלקים חצו איש וחצו אלקים (זוהר פינחס דלב ובתיקוני זוהר סוף תי-ל"ח) ששכינה מדברת נרונו" ומכותו האציל על כל העם ועיינו כוח אלקים אשר התמוז בעם והיה לבשר בלא שים לחלוותי של קדש, הללו ע"ז הללו ע"ז"ע"י השפעתו שבה הכות לכמו שהיה והת-חילה לא אור במקדם. ירד נשמת אדם, וזו היא הנשמה שזכו לא כמעמד הר סיני, ויפה השיב רב פתנה על שאלתם למה לנו משה ואיה רמז בתורה עליו והשיבו כשם הוא בשר כי כבר נכבה רוח אלקים ורק משה היה בכחו להשיב את הרוח לקד-פוחו.

יצחק סלוצקי

נברודיסקי (ב"המ)

החכם ברא בריתה כזו נתן הבחירה בידו? התשובה כי האדם כליל הבריה מורכב מכל הכוחות טובים וכלא יחוד אכזריות וחמלה וכו"ל וכן נפח בו הכיפה נשמת חיים באפיו"ו

א"ל פנאי לרב מתנה משה מה"ת מניין? א"ל בשנים הרואי בשר (חולין קל"ט) כל תורה ומשכיל אשר יו-קירו את התלמוד מקור הכמת ישראל ותורתו ידועים כי יש הרבה אנרות אשר המה חתו-מים ומבוסים וסודו רור ימצאו חכמים אשר לא יחשבו עמל בכדי להדור אל כונתם ולמצא פשר דבריהם, עולה עליהם המאמר הזה שאין לו שום ביאור גם שאלתם גם תשובתם, השמעת מימיו? שאלה כזו מה מה"ת מניין? הלא אך עברנו ספר בראשית הא לך כל פרשה ופרשה שיפקד יש משה והנהו פנ-נאי וכלאו לא ראו ולא ידעו את כל זה שאלו תכסיות משה מה"ת וגם מניין וגם תשובתו הפלא ופלא איהה גימטריא המספקת מצא כשנם הוא בשר וכבר נחא רוחם אמנם יש משה. כלל נדול בעולם המדיני שאין סכאיין מתורת חז"ל, "אמפוט" אלא מדחק נדול כשעה שאי אפשר כלערו ולכן תמה אנכי לא פסוס של משה הוא איש ור בעולמו כמנהו לא היה ואח-דיו לא יהיה עיני עיני בפייה"מ בסנהדרין להחוקק האלקים הרמב"ם בציר דמות משה וכל שדיה בכחינת מלאך וכל המסכים המודלים בין האדם לאלקים לא היו לו ע"ש ועתה שאלה נדולה יש לו מה היה הסבה לברוא איש כזה שאינו במציאות. וזאת היתה שאלת פננאי ויפה רמזה התורה הסבה שבשכינה היה צריך משה להיות בעולמו?

מברק

שמואל מיקונים מזכיר הכללי של המפלגה הקומוניסטית הישראלית

מנוה ומגוריה בכור חכמים וכראשם חכמי התלמוד וא-בירי אמונה כי האדם הוא עולם קטן ובו נתרבו כל כחת הבריה אדרי"ג, יכוו-הנר פנתח רלח, ויאמר אלקים עד שאלים עביר-תיהו כל אומן ואופון א"ל קוב"ה אופנתה חדא הוא לי מייכער דיהא שותפות לכו-נא-כל אחר יהיה יחיה כי חולקא דליה ואנא משתתף עמכין למיתב מחולקא דליין ועיין כס"מנ בהקדמתו כי האדם מורכב מכל כחות השבע שבכריאתו, והוא האוצר הכלול בויער אנפיו את כל הכריאם מהארי והדב והנמר והברדס ולפי"ז הלא אין לך מויק יותר מסוכן מהאדם אשר בכחו להרוג ולהחריב את כל העולם ותחת אשר כל חיתו סרף מקומם הרחק מאדם והעיר הלא האדם מלא כל העולם, ומי חכם וערום כהאדם אשר תכונותיו יעשה מיני העשייה של כלי משחית שו-נים לעלוות שמה בקרב הארץ ומי זה יעכב בעדנו שלא יחריב את כל העולם ויאר זה בורא העולם מקור החכמה ברא בריתה כזו נתן הבחירה בידו?

מצה זו שאנו אוכלים...

מ"ז זה ש"אנו אוכלים על שום מה? על שום עולא הקפיץ בענק של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך סלכי הפלכים הקדוש ברון הוא ונגלם. שגאמר: ניאפו את הפצק המקץ. כי גרשו ממצרים עגות מצות פי לא וגם צדה לא עשו להם.

מרור זה שאנו אוכלים על שום מה?

מרור זה שאנו אוכלים על שום מה? על שום שפירו הפצרים את ת"י אבותינו במצרים, שגאמר: וימררו את תייהם בעבודה קשה, בהמר ובלבנים ובכל עבודה בשעה, את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרי.

דברי תורה

מאת חכמי רומניא וגאוניה

ליקוט הרב יצחק מאיר מרילוס בוקרשט

כרד להקדים הפצה כימי קטנות בעת איסר אהבה הבן לא כצאה ערן בלב האב קן לו יבוה פיר-סתי הסדרס הובא בילקוט אלעזר ערן מילה. למה כהן גדול-מש-מש בשכנה בגדי"ם נגד המילה כנינתה לישנה ימים כי לפי דעת הרמב"ם הנזכר ליעל השעם שניתנה מצות מילה בסמיני כראה לנו סי' השם יתברך חוסב ופיקד חוליה האדם וטבעו ועל זה עיניו פקוחה כי לא ניתנה יורה והלא כי הכרת רק לקרועו חמר ולא ככהן גדול נאמר וסיות כבדי קודש לכבוד ולהפאת ולכאורה יפלא שבמקום הקדש ששם הכל קודש וטהר יפאר ה-כלת את עצמו בכבדי המורות אשר המה מהכל יחד אבל באמת נאמר שלא כן (ב-ז) כי שפתי כהן יסמרו דעת חזירה יקבשו מסיחהו על כן אמרו גדלהו משל אחיו (חולין קלד ומא י"ח) כי חכמת המסכן בויה"ה קלח ס-ז"א וזו דבריו נשמעים ורבי יונה קרא למאניה מכ-דתא (שבת קי"ג) שבהיותו מ-לובב כבדו כבוד התארת הוא כמודד לקהל ודבריו נשמעים ובוה יש להצביא גם כן שהשם יתברך מחשב סכרוני בני אדם אכר יראו לעינים והוא יתברך יראה ללבב גדול שאמר במדרש לפה כהן גדול מתלבש בשמנה כנדים בני כבוד והרד המנה לך באכני שהם ומשבות זהב וכסף. ויהי כמשיב כנגד המצוה

לפרשת ויקרא

(ה-כ"א)

גפש כי תחמא וטעל מעל בר' כחיה בסמיני אה אתחמא אשר יעשה האדם לחמא הגה. ובסמא הוכב כרבי אמר רבי עקיבא מה תלמוד לומר ומעלה מעל ב"ה לפי שכל שמלה והלוח והגוסא ונתן אינו עושה ואינו נושא ואינו נותן אלא בשטר וכעדים לסיכך בומן שהוא מכחיש מכחיש בגדים ובש-סר. אבל המפקד אצל חבריו ואינו רוצה שתרד בו נשמה אלא שלי-שי שכיניהם (הוא הקב"ה) ובזמן שיהא מכחיש מכ-היס בסלישי שכיניהם ודבר גדול הורה לנו בזה כי הנה המשכילים המונב קרמה ופרקו על התורה מעל צוואריהם באמנם כי זה כל האדם להתהלך במשפט אל רעהו ולעשות צדקה והסד והוא הדבר אשר צוה ד' לבני אדם אלא החוקים והמצוות אשר בהם חמל איש רק לאלקו. ולרעהו לא

(המשך בעמוד 9)

לפרשת ויקרא

(א-ב)

ארב כי יקריב טכס קרבן לד' מן הבהמה מן הבקר וכן הצאן נבחר לר' עם תקריבו את קרב-טם מעצמכם. והנה הקרבן היותר רב לעת כזאה הוא כסאנו סגד-לים אה בנינו לתורתנו הקדושה אה שעל ירי זה יקוטח קצת סרנסתם הזמנים וזה יאמר. אה עולה קרבנו שהקרבן העולה כולה כלייל לבנה הוא עם כל זה זכר חמים יקריבו שידל את בניו על בריה תהיה הכתיבה והנה הרמב"ם דל כתב הטעם שמילה בסמיני לא מפתנים עד הידל ויפול לא עצמו כמתיאיר על מצוה כי היס אה יתברך פן יהיו בני אדם אשר חוסו על צדקם ולא ירצו לחלל גופם בשפיכת דמם להכנס ב-ברית קודש על כן צוה השם ית-

מאוצר האגדה

ארבע כוסות

מעשה רבני יוסף-בר-סכנם יללו אדם ברינו הפסח ושאל: - לידניו רבינו, האם אוכל לצאת ידי חובת ארבעה כוסות? מהלכ? אמר לו ר' יוסף בר: אהא חולה אה, ואכור בסקודת הרמא בשתייה יין? הלה ענה בגמס - לא אלא שאין ירי שנתן לקנות יין חלה.

מיד אמר הרב אשרו הרבנית לכת לשואל עשרים והמסה רובלים לקנות יין לארבה כו-סות. היהודי סירב תמיה לקבל את הכסף, לבסוף ניארת לקבלו בחזרת הלואה.

לאחר שיצא שאלה הרבנית את ר' יוסף בר: - מה ראתי לכת לו ערים וחמסה רובלים והלא יין לארבעה כוסות אינו עולה יותר משלושה רובלים?

השאלה הרב: - אילו היה יהודי זה מסדר. חסדר. כהלכ-תו עם דנים וכשר כלל בעל-בית בישראל, הרי לא היה בא לשואל אם יוכל לאצק חובת שתייה ארבעה כוסות? בחלב, שהרי היה אכור בשתיית חלב.

חידו שאלתו נדחתה שאין לו לצרכי הפסח כלום. ונתתי לו כסף כדי שיוקם כל צרכי הפסח.

פקחלו של יהונתן

רבי יהונתן איבישקי, כימי ילדותו, דצילח לחסוף את הא-פיקומן. כשאביו ביקשו ממנו אמר: אחורו בחנאי שתבטיח לי לת-סור לי בגד חדש אחרי חג. לים היתה ברירה לאביו והס-לם לדבר. שקבל את האפיקומן, פנה לבנו ואמר: עתה אני לא אחן לך מהאפיקומן עד שתותר על הכשתתי. שניתנה לך קודם. הוציא יהונתן הקטן מביטו מרובת אפיקומן, והשיב בחיוך: על דבר זה תשתי תהלה. אבא. הנה חלקי באפיקומן שתשאתי...